

TRE ÅLÄNNINGAR I PARIS

JOHAN JANSSENS DAGBOK 1919

Inledning och kommentarer av
HÅKAN SKOGSJÖ

ÅLANDS MUSEUM • 1996

Tre ålänningar i Paris

Johan Janssons
dagboksanteckningar 1919

Med inledning och kommentarer av

Håkan Skogsjö

Tre ålänningar i Paris

© Håkan Skogsjö och Ålands Museum.

Utgivare

Ålands Museum.

Typografi

Håkan Skogsjö.

Bilder

Ålands museums samlingar.

Tryck

City Tryck i Karlstad AB,
Karlstad, Sverige, 1996.

ISBN 951-8946-42-6

Förord

DET VAR UNDER »KAMPÅREN» 1917–21 som ålänningarna för första gången gjorde sin stämma hörd internationellt. Ålandsrörelsens ledare, Carl Björkman och Julius Sundblom, sedermera lantråd och talman, hade intensiva kontakter med Sveriges regering men gjorde också försök att påverka stormakternas ledare. Det var därför en åländsk tremannadelegation med Sundblom i spetsen vårvintern 1919 reste till fredskonferensen i Paris. Den ville göra världen uppmärksam på Ålandsfrågan: kravet var att ålänningarna i en folkomröstning borde få avgöra om öarna skulle höra till Sverige eller Finland.

Resan är speciell: för första gången beger sig åländska ledare ut i världen för att föra folkets talan.

En av resenärerna, bonden Johan Jansson i Svartsmara, förde dagbok. I den kan vi följa delegationen dag för dag, hur de reste, vad de gjorde, vilka de träffade. De kortfattade men koncisa noteringarna ger en intressant inblick i hur det var att färdas i Europa kort efter vapnen tystnat i första världskriget.

Det förefaller som om Johan Jansson inte haft andra syften med noteringarna än att han själv bättre ska minnas resan. Ingenting tyder på att han försöker utmåla resultatet av deras möten i mer gynnsam dager än vad som faktiskt var fallet – något man tycker sig ana i rapporteringen i tidningen Åland, som sannolikt har Julius Sundblom som upphovsman. Johan Jansson skriver bara för sig själv, inte för omvärlden eller eftervärlden.

Dagbokens värde som historisk källa bör därför vara gott. Något som ytterligare stärker källvärdet är att Johan Janssons ofta tagit fram dagboken och gjort noteringar, ibland till och med flera gånger om dagen (se exempelvis 21 januari).

Efter hemkomsten till Åland den 9 mars fortsätter Jansson att föra dagboken till mitten av augusti. Vi får under närmare fem månader följa en samhälls-engagerad åländsk bonde i hans dagliga värv för nästan 80 års sedan: han sår och skördar, besöker lantmannagilletts möten, jagar sjöfågel på Signilskär, åker till Mariehamn och deltar i landstingets sammankomster, fyller 60 år, är aktivt engagerad i Ålandsbankens grundande och köper »velociped» åt enda dottern Gerda för 700 mark; kon som fördes till slakt gav bara 645 mark.

I dagboken ingår också en kortfattad redogörelse för det historiska mötet på folkhögskolan den 20 augusti 1917, då ålänningarna beslutade att starta kampen för en återförening med Sverige. Detta är sannolikt den enda redogörelse som finns från mötet, bortsett från det officiella protokollet.

Jag kom i kontakt med dagboken under mitt arbete med att sammanställa en utställningskatalog för Ålands museum till självstyrelsens 75-årsjubileum den 9 juni 1997. Eftersom den visade sig vara en så intressant och viktig pusselbit i kampårens historia, fann jag den väl värd att publicera i en kommenterad utgåva. Den uppfattningen delade Ålands museums chef, Kjell Ekström, och museet åtog sig glädjande nog utgivningen.

Filosofie magister Dan Nordman, äldre lektor i historia vid Ålands lyceum, har tagit sig tid att läsa igenom manuskriptet, för vilket jag framför mitt varma tack.

Hoppet är att utgåvan ska sprida kunskap och ge en stunds läsglädje bland historiskt intresserade ålänningar.

Mariehamn den 17 mars 1996

Håkan Skogsjö

Inledning

DE SISTA DAGARNA i december 1918 begav sig tre ålänningar på resa till London och Paris. Första världskriget var just slut, vapnen hade tystnat den 11 november 1918. Snart skulle världens ledare samlas i Paris för fredsförhandlingar. Ålänningarna hade ett ansvarsfullt uppdrag: där, vid fredskonferensen, skulle de övertyga de mäktiga att Åland borde återförenas med Sverige. Så var nämligen det åländska folkets vilja.

De tre var chefredaktören *Julius Sundblom*, delegationens ordförande, och bönderna *Johannes Eriksson* i Bjärström och *Johan Jansson* i Svartsmara.

Att vid denna tid, mindre än två månader efter krigsslutet, bege sig på resa genom Europa var komplicerat; vägar och järnvägar förstörda, broar sprängda, gränser stängda. Kortaste resvägen Stockholm–Paris gick rakt genom västfronten, den 500 kilometer långa frontlinjen från Atlantkusten till schweiziska gränsen där tyska och franska soldater i fyra år fört ett meningslöst och grymt skyttegravskrig. Området var totalförstört – vilket också våra ålänningar skulle bli varse.

Resan kunde alltså inte göras den kortaste vägen. I stället blev det tåg Stockholm–Bergen, ångare till Newcastle, tåg till London, där en del formaliteter ordnades, och vidare till Southampton, färja över Engelska kanalen till Le Havre och slutligen tåg till Paris. Vid gränserna utsattes resenärerna för omständliga och tidsödande tull- och passkontroller. Hemresan gick samma väg.

Åland och Finland hade sedan medeltiden varit en del av Sverige, men inför-

livades 1809 i det väldiga ryska tsardömet efter det olycksaliga kriget 1808–09. I första världskriget 1914–18 stred Ryssland tillsammans med Frankrike, Italien, England och USA mot Tyskland. Men inrikespolitiska omvälvningar i Ryssland under kriget gjorde att landet inte kom att befinna sig på segrarmakternas sida vid fredskonferensen i Paris 1919. I mars 1917 tvingades tsaren, Nikolai II, från tronen, och senare samma år grep kommunisterna makten. Det stora och mångkulturella Ryssland skakade i sina grundvalar; flera folk förklarade sig självständiga, däribland Finland och de baltiska nationerna. I det kaos som rådde – världskriget pågick, Ryssland rämnade, hungersnöd hotade i Finland – spirade en tanke på Åland: ögruppen borde återförenas med Sverige, moderlandet.

Kampen började hösten 1917, trevande och försiktigt, men blev snart alltmer enveten och beslutsam. Sveriges regering fanns som ivrig påhejare i bakgrunden, medan finländska regeringen ofta avgav ljudliga protester. Idén om återförening hade fötts inom en liten grupp åländska motståndsmän, som hjälpte Tyskland i kriget mot Ryssland i hopp om att Finland skulle bli självständigt. Centralfigurer var juristen Carl Björkman, ordningsman i Mariehamn, bönderna Johannes Eriksson och Johan Jansson, samt studenterna Nandor Johansson-Stenlid och Jan Sundberg. De hade alla aktivt verkat som spioner åt tyskarna. Vid ett möte på Ålands folkhögskola den 20 augusti 1917, där också Julius Sundblom var närvarande, spreds återföreningstanken till en vidare krets. I slutet av december samma år visade en namninsamling att en majoritet av ålänningarna stödde idén. En folkrörelse var född, dess ledare blev Carl Björkman och Julius Sundblom.

Och snart skulle den så kallade »Ålandsfrågan» bli känd i världen.

I Sverige fanns ett starkt stöd för en återförening. Huvudargumentet var försvarspolitiskt. Åland ansågs ha ett mycket strategiskt läge i Östersjön; ett befäst Åland i främmande makts händer var som »en pistol riktad mot Sveriges hjärta», hördes ofta i den svenska debatten. Därför hade Sverige redan på 1850-talet i fredsförhandlingarna efter Krimkriget lyckats uppnå att Åland inte fick befästas. Ännu vid första världskrigets utbrott fanns inga militära anläggningar på öarna, men under kriget anlade ryssarna omfattade befästningsverk i strid

med fredsavtalet från 1856. De ingick i ett försvarssystem till skydd för huvudstaden Sankt Petersburg (den så kallade Peter den stora sjöfästning). Efter kriget demolerades anläggningarna 1919.

Men första världskriget hade visat att demilitariseringen ingenting betydde i ofredstider. För Sverige skulle säkerheten bli större med Åland inom de egna gränserna. Då kunde landskapet också befästas av svensk militär.

Sjöofficeren och friherren Erik Palmstierna (1877–1959) hade med tiden blivit allt radikalare och anslutit sig till socialdemokratiska partiet. Åren 1917–20 var han sjöminister i den svenska regeringen. Hans engagemang i Ålandsfrågan var stort; bakgrunden som militär bidrog säkert. I samråd med utrikesminister Johannes Hellner uppmanade Palmstierna redan i slutet av november 1918, bara ett par veckor efter vapenstilleståndet i kriget, ålänningarna att sända en delegat till fredskonferensen i Paris »där all världens statsmän samlats», som han skrev i sin dagbok. Utlösande faktor var att Finland beslutat skicka riksförreståndaren Gustaf Mannerheim till Paris, vilket oroade Palmstierna. Mannerheim kunde påverka de ledande statsmännen i ogynnsam riktning i Ålandsfrågan. Palmstierna lät kontakten till Åland gå via Julius Sundblom son Rafael, vid denna tid bosatt i Sverige.

Det åländska beslutet blev att utse inte en utan tre delegater – Sundblom, Eriksson och Jansson – och i mitten av december fick Palmstierna besked via Sveriges konsul på Åland, Otto Tamelander, om vilka resenärerna skulle bli. »Äntligen», noterar han i dagboken, »det går inte så fort för dem att besluta.» Hugo Sommarström, även han ålänning, skulle följa med som tolk och utrikesminister Hellner ordna pass åt dem.

Sundblom begav sig till Stockholm för att överlägga med Palmstierna om resan. På båten dit, den 19 december, sammanträffade han med en av de finländska Parisdelegaterna, Adolf Törngren, men gjorde ett »tämmligen måttfullt intryck» på denne, uppger Johannes Salminen. Sundblom ska under det korta samtalet till och med låtit förstå att han i värsta fall kunde nöja sig med självstyrelse. Dagen före julaftonen träffades Sundblom och Palmstierna. Sundblom tvekade inför resan; kanske vore det bäst att invänta det finska svaret på den

not, som Sveriges regering några dagar tidigare sänt till Helsingfors med krav att Ålandsfrågan skulle avgöras i en folkomröstning på öarna? Palmstierna fann ingen orsak att vänta; svaret skulle säkert dröja länge än, menade han. De båda diskuterade också Julius Sundbloms uppdrag som lantdagsman. »Lämna finska lantdagen», rådde Palmstierna, och Sundblom medgav att han själv funderat på saken.

Under mellandagarna är Sundblom tillbaka på Åland. Den 27 december skriver han ett inlägg i tidningen Åland, den 28 har han bestämt sig för att lämna lantdagen och begär i en skrivelse befrielse på grund av sjuklighet. Han hade fått stadsläkare Arthur Gylling att intyga att han led av nervositet och borde ta det lugnt i sex veckor. När nyheten den 11 januari 1919 meddelades i Sundbloms egen tidning tog han det minst av allt lugnt. Parisdelegationen hade just avverkat en hård natt i storm på Nordsjön och klivit i land i Newcastle. Ironiskt nog efterträddes Sundblom i lantdagen av en ungfinne, jordbrukaren Juho Kaskinen från Lokalaks. Åland var vid denna tid ingen egen valkrets, och Sundbloms avsägelse ställde landskapet utan representation i lantdagen. – Avhoppet vållade också en våldsamt debatt både i lantdagen och tidningspressen; »landsförrädare» var ett omdöme som ofta hördes om honom.

Nyårsafton 1918 har de tre delegaterna anträtt sin långa resa till världens två huvudstäder, London och Paris. De stannar några dagar i Stockholm och köper en del kläder. Sannolikt är det i Stockholm som Johan Jansson passar på att inhandla en enkel dagbok i behändigt format. Den är stor som en plånbok, 10 x 17 cm, och varje sida har ett förtryckt datum och 20 linjerade rader. Boken är tryckt hos Aktiebolaget J.O. Öberg & Son i Eskilstuna.

I denna bok kan vi numera följa de tre resenärernas öden, dag för dag, sedda genom Johan Janssons ögon och förmedlade på ett ganska knaggligt språk. Men de enkla och korthuggna noteringarna ger oss en utmärkt bild av den mycket speciella historiska händelse som resan är: För första gången ska åländska ledare föra sin befolknings talan på den internationella politiska arenan.

Visserligen får de aldrig träffa Woodrow Wilson, den amerikanske presidenten vars tes om folkens självbestämmanderätt så starkt inspirerat dem, inte hel-

ler den franske konseljpresidenten Georges Clemenceau, fredskonferensens ordförande. Däremot lyckas de få företräde hos ett flertal andra inflytelserika her-
rar, bland dem Frankrikes utrikesminister Pichon. »Han var mycket välstämd
för vår sak», noterar Jansson i dagboken. Pichon lät också ålänningarna kika
in i rummet där fredsförhandlingarna fördes. Johan Jansson gjorde stora ögon:
»Där var en stor sal, mycket tillpyntad av de dråpligaste finheter i tak och väg-
gar med gobelänger och förgyllningar och ett 30-tal små bord för alla skrivare
och dessutom alla förrum före den stora salen med sina speglar och draperier i
röda färger». Ålänningarna fick också möta engelske utrikesministern Balfour.
Även han sade sig hylla den åländska saken, noterar Jansson.

Ett mer formellt uppdrag var att överlämna en promemoria till fredskon-
ferensen med begäran att den skulle godkänna resultatet av en åländsk folk-
omröstning i frågan om en återförening med Sverige. Redan den 11 november
1918 hade detta krav framförts till segrarmakternas (Frankrikes, Englands, USAs
och Italiens) ambassadörer i Stockholm, och Sverige hade som sagt överlämnat
en not i samma ärende till Finlands regering i december. Hur promemorian till
slut överlämnades framgår inte av Johan Janssons dagboksanteckningar. I en
artikel i tidningen Åland 12 februari, daterad Paris den 7 februari och sannolikt
skriven av Sundblom, noteras att de åländska delegaterna hade överlämnat sitt
memorandum till fredskonferensens generalsekreterare, excellensen Dustasta.

Den åländska resan till London och Paris följdes noggrant i tidningen Åland
och i svensk press. Men den fick också stor uppmärksamhet i brittiska och fran-
ska tidningar, framför allt på grund av ett bra fotarbete av engagerade svenskar
i de båda städerna. I London hade redaktör Hugo Vallentin berett vägen, i Pa-
ris publicisten Erik Sjöstedt. De tre ålänningarna själva var tämligen hjälplösa;
de behärskade varken engelska eller franska och alla samtal måste föras via tolk.
Palmstierna noterar pressreaktionerna i sin dagbok. Den 19 januari hade Sund-
blom bemötts välvilligt i London och får beröm av Palmstierna för sin träffande
replik: »Som friborna män begära ålänningarna rätt att få bestämma sitt öde.»
I Paris skrev bland annat Le Temps bra artiklar, noterar Palmstierna.

Den sista dagen i Frankrike fick ålänningarna med egna ögon bese förödel-

sen efter kriget. Märkligt nog nämner inte Johan Jansson detta med ett ord i sin dagbok. Den 25 februari berättar han att de försökt komma i väg till fronten, men misslyckats sedan de klivit på fel tåg och att de ska göra ett nytt försök dagen därpå. Men sidan för den 26 februari har lämnats blank. Genom andra källor vet vi att de den dagen lyckades äntra rätt tåg och bege sig till slagfälten i norra Frankrike i närheten av staden Reims. Där hade den så beryktade »västfronten» gått fram i nästan fyra år, från november 1914 till mars 1918, och miljoner män stupat i meningslösa försök till genombrott av frontlinjen. Offensiverna 1916 vid Verdun och Somme hade krävt ofattbara två miljoner liv, men gav ingendera sidan någon väsentlig terrängvinst. Ålänningarna besåg området norr om Saint-Quentin, där slutoffensiven hade inletts den 21 mars 1918, och fick ett djupt intryck av den oerhörda förstörelse som ägt rum; hela städer låg i ruiner, rapporterar tidningen Åland den 5 mars.

Johannes Eriksson var förstummad: »Detta var en upplevelse, som jag aldrig kommer att glömma: Land, städer, slott och byar voro jämmerligen förstörda. Man fick med fasa se, vad nutidens krigsredskap under de gångna krigsåren hade kunnat åstadkomma», skriver han några år senare i sina minnen från kampåren (tryckta 1961). Ålänningarna gjorde resan på inbjudan franska regeringen, som ställt två militärbilar och en officer till förfogande. Fransmännens syfte var dock inte att bara att ge dem ett minne för livet. De ville handgripligen visa vad tyskarna åstadkommit under kriget, eftersom de ansåg att Sverige hade en alltför välvillig inställning till Tyskland och avog mot de allierade. Man kan i sammanhanget ha i minnet att Johannes Eriksson och Johan Jansson varit kunskapare, spioner, åt Tyskland under kriget.

Detta var för övrigt inte enda gången som stormakterna försökte utnyttja de åländska delegaterna i propagandasyfte. Erik Palmstierna noterar i dagboken den 8 mars att »italienarna använde dem som propagandaföremål för sina Fiumeintressen». Staden Fiume (nu Rijeka i Kroatien) var bara en av många svårlösta konflikter som uppstod i Europa efter första världskriget. President Wilson hade i sina berömda fjorton punkter uttryckligen sagt att Italiens gränser skulle revideras enligt nationalitetsprinciperna. Problemet var att nationalitetsgrän-

serna i sydöstra Europa knappast var urskiljbara för någon annan än Wilson. Fiume hade italiensk majoritet, men i förstäderna bodde även kroater och på den kringliggande landsbygden fanns en rent kroatisk befolkning. Vid fredskonferensen i Paris krävde Italien att få kontroll över Fiume, vilket de övriga allierade dock vägrade. Italiens ombud, Orlando (som ålänningarna hade fått audiens hos), lämnade i protest konferensen och hos den italienska allmänheten piskades stämningen upp. Man ansåg att det var ett utslag av dubbelmoral att först åberopa nationalitetsprincipen, men sedan vägra erkänna den när den var till Italiens fördel. – Denna utvikning illustrerar att Ålandsfrågan på intet sätt var unik. Tvärtom, flera paralleller fanns runt om i Europa, och ofta var de nationella spänningarna betydligt allvarligare än på Åland.

Den 9 mars återvände resenärerna till Mariehamn med ångaren OIHONNA. Johan Jansson uppger att de möttes på kajen »med varma ord och sånger» av 2.000 personer från alla delar av Åland. Tidningen Åland den 12 mars ägnar stort utrymme åt de tre hemvändande och deras mottagande i Västerhamn av »den mångtusenhövdade menigheten». Signaturen »Reporter» hade dock svårt att få klara besked ur resenärerna: »Om vad de uträttat erhöilo vi endast sparsamma underrättelser. I sådana värv som deras måste ju en viss försiktig tystlåtenhet iakttagas», skriver han. Sundblom får också frågan vilket totalintrycket från Paris är: »Att Ålandsfrågan ligger bra till», svarar han. I samma tidningsnummer tar de tre gemensamt till orda i en längre ledande artikel.

Frågan kvarstår dock: vad lyckades de uträtta? Johannes Salminen skriver i biografen över Julius Sundblom: »Omdömena om resans resultat varierar, men Ehrensvärd [svensk minister i Paris] och Adolf Törngren [finländsk delegat vid Pariskonferensen] var i sina rapporter eniga om att ålänningarnas sak mött stor välvilja i fransk press och inte heller var utan stöd inom delegationerna.»

Även om det kan vara svårt att peka på konkreta resultat av resan måste den ändå ses som en viktig del av ålänningarnas envisa kamp 1917–21, en kamp som något snöpligt gjorde Åland till ett självstyrt landskap i republiken Finland – inte till en återförenad del av Sverige.

Editionsprinciper

Dagboksskrivaren Johan Jansson (1859–1936) var bonde på den gamla släktgården Karl-Ers i byn Svartsmara i Finström. Hans teoretiska skolning var blygsam. Åländska folkskolor tillkom först på 1870-talet, och i början var terminerna korta, lärarna dåligt utbildade och skolåren få. Detta märks i Johan Janssons skrivna svenska, stavfelen är många och interpunktionen obefintlig. För att underlätta läsningen har en ganska omfattande redigering varit nödvändig. Texten har delats upp i satser och meningar, åtskilda med punkt och kommatecken, och stavningen har ändrats enligt nutida skrivregler. Däremot har inga ändringar gjorts vad gäller ordval och ordföljd.

För att illustrera hur redigeringen har gjorts följer här en bokstavstrogen avskrift av Janssons notering för den 25 januari 1919, deras tredje dag i Paris, som kan jämföras med den redigerade versionen:

Originaltext:

»Dagen utmärkt vaker dett var nog vinter grader och så till på köpet så strekade under gordiska jernvägen i går men en del af banan har börjat göra tjenst i dag för att statin tog i med hårdhansk så trafiken på gatan har varit ovanlig i dag vi var upp till Svenska Legation på lunch och sedan var vi och besåg Triumf bogen från Napoleons I tid som då byggdes till minne af hans segrar sedan besökte vi Trefaldighets Kyrkan som var ganska intresant»

Redigerad version:

»Dagen utmärkt vacker. Det var nog vintergrader, och så till på köpet så strejkade underjordiska järnvägen i går, men en del av banan har börjat göra tjänst i dag för att staten tog i med hårdhandskarna, så trafiken på gatan har varit ovanlig i dag. Vi var upp till svenska legationen på lunch och sedan var vi och besåg Triumfbågen från Napoleon I:s tid, som då byggdes till minne av hans segrar. Sedan besökte vi Trefaldighetsskyrkan som var ganska intressant.»

För att underlätta förståelsen av dagboken har förklaringar tillfogats i fotnoter. Kommentarer och tillägg i själva texten har gjorts inom [klammer].

Originallet till dagboken innehades 1972 av bankdirektören Jan Sundberg i Svartsmara (1894–1976). En »ljuskopia» finns tillgänglig i landskapsarkivet i Mariehamn (i kopiesamlingen). Denna har använts som förlaga vid denna utgivning. Originallet till dagboken är numera förkommet.

Januari

Paris — 25 —

Dagen utmärkte sig
dett var nog vinter
grader och så till på
köpet så strukade under
jordiska jernvägen i ga
men en del af banan
har börjat göra tjenn
i dag för att stätta
töj i med hårdhetsk
så trafiken på gator
har varit ovanlig idag
vi var upp till Svenska
Legation för lunch och
sedan var vi och besö
triumf bogen från Na
polens I tis som då be
ges till minne af hans
segrar sedan besökte
vi Söfaldighets Kirken som
var ganska intressant

En sida (25 ja
nuari 1919) ur
Johan Janssons
dagbok. Origina
let ägdes 1972
av bankdirek
tör Jan Sundberg
(1894–1976),
och en kopia för
varas i land
skapsarkivet i
Mariehamn. Ori
ginalet till dag
boken är numera
förkommet.

Januari

STOCKHOLM 1 JANUARI. Disig luft och sakta vind. Jag ligger uti Stockholm på resa till London och Paris i sällskap med Jan Erson¹ och Sundblom². Vinden har gått till nordlig och ökat i styrka. För övrigt ingenting [sär]skilt som har passerat. Sista natt var jag i Klara kyrka och var med om nyårsvaka, och prästen talade från Davids 304 psalm och så sjöngs det från psalm 33 och sista vers från psalm 3, och kantorn sjöng ett solo med komp av orgel. Sedan lämnade vi Klara kyrka och gick till vårt hotell och därmed var det året 1918 till ända gånget.

Stockholm 2 januari. Var som föregående dag. Fortfarande i Stockholm. Tilda Eriksson från Bjärström reste hem. Jag var med Emil Mattsson, Bondtorp [i Hammarland], till Paul U. Bergström³ och köpte nya kläder och så köpte jag en jaktkostym för mig själv att begagna under resan.

Stockholm 3 januari. Låg fortfarande i Stockholm som föregående och gjorde vissa små uppköp för den tillärnade resan över Norge.

4–6 januari. [Inga noteringar.]

¹ Talspråklig form för Johannes Eriksson (1869–1939), bonde i Bjärström, Finström, och en av Ålandsrörelsens främste ledare tillsammans med Carl Björkman och Julius Sundblom.

² Julius Sundblom (1865–1945), redaktör för tidningen Åland och lantdagsman. Sistnämnda uppdrag begärde han dock befrielse från den 28 december 1918.

³ Manufakturfirma i Stockholm, grundad 1882 av Paul U. Bergström (1860–1934). Med tiden blev den – under namnet PUB – ett av stadens största varuhus.

Bergen 7 januari. Var jag i Bergen och tog de naturliga sevärdheter i betraktande som äro verkligen för våra ögon storslagna, till exempel en ruschbana som drages 315 meter upp åt fjället, varifrån man ser Bergen under sina fötter ungefär som när man stor och betraktar ett rovland – så ser husen och gatorna ut från denna höjd. Fiskhandeln i denna stad var livlig och deras hästar påminde mig om våra gamla bruna, som min far ägde då jag var ung. Han sade att de härstammade från den norska hästen.

Bergen 8 januari. Den senaste natt visade termometern 6 grader varmt, och i dag är det utmärkt bra väder här i Bergen. Vi bara lokaliserar oss i dag, och i afton är det meningen att fortsätta resan till Newcastle. Resan anträdde från Bergen kl. 11 på aftonen och [sedan] gick vi längs kusten inomskärs till Stavanger [dit vi anlände] kl. 7 på morgonen. Hela natten var lugnt så icke ett vågskvalp kunde märkas och vi sovo alla hela sällskapet i god ro.

Nordsjön 9 januari. Kl. 8 f.m. lämnade vi udden vid Stavanger och stack ut till Nordsjön, men vi hann icke långt förrän vi började känna svåra överhalingar och skeppet satt upp och ned ganska styvt, så att det hände stundom att propellern slog runt i luften emellanåt på grund av fartygets lätta last, som jag tror var endast av passagerare bestående. Och samtidigt för oss ovana gjorde sig sjösjukan ganska kännbar, men då vi fick fortsätta till [fortsättning saknas].

Nordsjön 10 januari. Denna natt och dag så fick den ge sig, ehuru stormen var väl ihållande, och fartyget hade hela tiden stark rullning, emedan vi gick så långt i nord för att vara säkra för minfara, och vinden var hela tiden sydost. Och kom vi kl. 11 på aftonen mot kusten och fick landkänning, men räckte det till kl. 1 på natten då vi lågo fast vid kajen uti Newcastle.

Newcastle 11 januari. Kl. 1 på natten var vi då i en utav Albions hamnstäder⁴ och så sov vi ombord till kl. 7. Då var frukosten serverad och vi alla man vid gott humör ombord på den norske ångaren IRIS. Sedan den sedvanliga tullvisitationen och passviseringen [var] undanstökad, klev vi alle man i en stor bil

⁴ Albion är ett av antikens namn på ön Britannien. Namnet var känt ännu under medeltiden och används emellanåt fortfarande.

och gav oss i färd till järnvägsstationen som i allo gick mycket snabbt, så att vår vistelse i land uti Newcastle var rätt och jämt mer än 20 minuter, det vill säga i det fria om man icke räknar tiden uti tullpaviljongen. Staden tedde sig sotig och smutsig, som alla engelska städer genom rök äro besmittade.

London 12 januari. I dag söndag var vi på besök hos den svenska legationen [och] minister Wrangel,⁵ där vi blev i tillfälle att få se ett större kartverk över vårt Åland, som var ganska intressant att finna dessa dyrbarheter i London som voro gjorda i början och slutet av 1700-talet. Greven mottog oss med största vänlighet och bjöd oss på lunch till i morgon 1/2 2. Sedan vände vi till vårt hotell och för att komma bekvämt i den oändliga staden använde vi oss av de underjordiska järnvägar som i två våningar under jorden genom stora tuber korsar varandra i alla riktningar under denna jättestad.

London 13 januari. I dag var vi till polisen för att anmäla vår tillvaro i London samt anhålla om food card eller »Födans Kort». Sedan var vi till den franska legationen för att sköta om pass, men sedan drog vi oss hem till vårt hotell, då det var en så intensiv dimma hela dagen så att man fick lov att vara ytterst försiktig, att komma över gatan då man ej kunde på många ställen se över gatan och dessutom körde ångbussar, automobiler och hästar i långa karavaner på varsin sida av gatan ytterst långsamt.

London 14 januari. I dag var vädret klart och luften fri från dimma hela förmiddagen, men på eftermiddagen började det regna och fortsatte hela eftermiddagen till kvällen, men vi har ändå varit i farten hela dagen och uteslutande färdats med bil, så att vi har åkt över stora delar av London, men dock icke ens 1/3, för skulle vi fara genom hela staden och alla stora gator så fick man köra minst en vecka med god fart. Men vi tog in på ett stort magasin där vi köpte en del nödiga kläder, och sedan var vi in till en tidning Daily View och så var denna dag till ända.

London 15 januari. I dag var en av de mest intressantaste dagar i London, då

⁵ *Herman Wrangel* (1857–1934), greve, diplomat, envoyé i London 1906–20, utrikesminister i Sverige 1920–21. Under fredskonferensen i Paris 1918–19 och under förhandlingarna rörande Ålandsfrågan 1919–20 var han Sveriges ombud.

vädret var det vackraste sommarväder och våra sevärdheter av omväxlande slag. I början små uppköp, sedan till svenska legationen där vi fick en herre med oss och åt lunch på Automobilklubben. Och sedan började vi att spatsera till fots uti själva centrum av London. Där såg vi parlamentshuset och sedan gick vi till Westminster [Abbey], den stora katedralkyrkan med en prägel från medeltiden. Där var vi i tillfälle att på sidan av detta tempel bese de medeltida klostergångarna, och då vi vandrade möttes vi av två prelater i deras kåpor. Det var en stor påminnelse om vad man har läst från historien.

London 16 januari. Vädret vackert, och så var vi under förmiddagen sysselsatta med att göra vissa uppköp. Kl. 1 var vi till svenska legationen, och kl. 2 var vi på lunch till redaktör Vallentin⁶ som hade inbjudit en från utrikesdepartementet, mister [lucka lämnad för namnet], som meddelade oss att bland de engelska män som var i Paris var det minst två för vår sak. Sedan vi slutat med lunchen fortsatte vi hem, åt middag kl. 7, därefter gick vi till en kabaré som vi satt till kl. 10 och sedan gick vi till vila. Därmed var vistelsen för den dagen i London gjord.

London 17 januari. Vädret det allra härligaste. Vi var ut med våra små affärer. Kl. 12 var vi till svenska legationen. Kl. 1.20 hade vi en liten lunch med redaktör Vallentin och en svensk, Sundström,⁷ samt redaktör [lucka för namnet] för Stockholms Aftontidning. Sedan var vi till British Museum, som var mycket storartat, men då mycket var undan[ställt] jämt för luftanfallen, så kunde vi icke få se de egyptiska mumierna med mera värdefulla saker. Sedan gick vi till fots på de mest trafikabla gator, där det rör sig med folk och bilar så man tror att det är en myrstack.

⁶ *Hugo Vallentin* (1860–1921), svensk-judisk författare, från 1910 svenska statens pressombud i London samtidigt som han var korrespondent för svenska tidningar, främst Göteborgs handels- och sjöfartstidning. Han försökte tydligen också väcka den brittiska opinionen i Ålandsfrågan. Den 18 januari 1919 refererar tidningen Åland en artikel av hans penna i »den ledande politiska söndagstidningen Observer». Artikeln måste ha skrivits innan ålänningarna anlände till England.

⁷ Möjligen tidningsmannen *Olov Sundström* (född 1878).

London 18 januari. I dag lördag var vi till legationen och fick klart för oss att våra pass skulle visas av franske generalkonsuln. Sedan tog vi oss till vårt hotell och var till polisen och anmälde att vi ämnade lämna London såsom den 20 eller tisdag. I dag har vädret varit utmärkt vackert och dessutom klart, som dock tillhör sällsyntheten uti denna stad. Sedan var det för dagen slut med vårt vidare göra.

London 19 januari. Söndagen den 2:a efter trettondagen. Luften dimmig med litet rimfrost. Allt gick sin lugna söndagsro till mötes ity att engelsmän gärna helgar sabbaten och utlänningar får följa deras sed, varför vi åkte till Westminster Abbey och var med om högmässan. Det var en ny präst som då predikade inträde i sin församling. Han syntes litet nervös i början men tog allt fort upp sig bland orden, som han sade var, att vi har levat i 5 år i hat och strid, men han förmanade folket att älska och förlåta varandra om samhället och folken skulle kunna leva på jorden.

London 20 januari. I dag måndag regnar det. Kl. 10.30 var vi till franska konsuln och fick våra pass viserade. Sedan reste vi till svenska legationen och gjorde oss underrättade om vår ankomst till Paris. Det var ordnat. Sedan åkte vi till Sellfridge och åt lunch. Därifrån så for vi till hotellet och [fortsättning saknas].

London 21 januari. I dag tisdag mulet och litet regndugg. Det är nu avsett att vi skall gå med tåget kl. 4 till Southampton. Efter två timmars färd med iltåg var vi framme vid sidan av ångaren där en som vanligt lång procedur av tull- och passvisitationer försiggick. Sedan kl. 9 fick vi stiga ombord på vår stolta ångare NORMANDIA som kl. 1/2 11 satt ut till kanalen med 19 knops fart. Kl. 1/2 12 passerade vi Portsmouth och kl. 12 var vi ute på kanalen. Vinden sydostlig med jämn bris. Sedan gick vi till bädd och sov i godan ro till kl. 5. Under nattens första timmar var jag ute och betraktade den av våra sjömän omtalade Engelska kanalen.

Kanalen 22 januari. Natten förflöt med gott väder. Till kl. 4 sov jag gott. Då steg jag upp och tittade på inloppet till Havre. Staden Havre ligger på stranden utan någon skärgård så att det är två långa pirar utbyggda med en öppning för fartyg att gå in. Det var mörkt då vi gick in, men det var på vardera sidan

av piren upplyst med röda eldar. Sedan vi var i hamn börjades med den vanliga passproceduren, och när det var färdigt satt vi snart på tåget. Vår vistelse i Havre [var] cirka 2 timmar. Anlände till Paris kl. 2 på dagen.⁸ Resan med tåget var härlig och trakterna och byarna fina.

Paris 23 januari. Torsdag, vackert väder. Var upp till svenska legationen på middag samt besåg vissa sevärdheter i Paris, bland annat en massa av franskt krigsbyte, bestående av fältartilleri, mörsare och grovt artilleri samt tanks. Så passerade vi de finare gator av själva staden. Vad kanoner etc bestått var flera 100, ja 1000-tal mer eller mindre slitna och skadade. Så var vi till polisen på aftonen för att anmäla vår ankomst till Paris. Sedan gick vi till Svenska klubben och åt middag.⁹ Så var den dagen till ända i Paris.

Paris 24 januari. I dag fint och vackert väder. Var ut och skulle se på staden men hann icke så långt förrän Jan Erson tröttnade av, så vi fick vända hem. [Hann dock] så mycket att vi passerade ett par broar över Seine och besåg en myckenhet kanoner, men [på] alla hade tyskarna tagit låsen bort förrän de hade lämnat dem åt sitt öde.

Paris 25 januari. Dagen utmärkt vacker. Det var nog vintergrader och så till på köpet så strejkade underjordiska järnvägen i går, men en del av banan har börjat göra tjänst i dag för att staten tog i med hårdhandskarna, så trafiken på gatan har varit ovanlig i dag. Vi var upp till svenska legationen på lunch och sedan var vi och besåg Triumfbågen från Napoleon I:s tid, som då byggdes till minne av hans segrar. Sedan besökte vi Trefaldighetskyrkan som var ganska intressant.

⁸ I Stockholms-Tidningen (refererad i tidningen Åland 29 januari) noteras att det var mycket svårt för den åländska delegationen att få rum i Paris. Staden var överfylld av folk på grund av fredskonferensen. Till slut lyckades de dock få rum på hotell Grande Bretagne vid Rue Callmartin. Denna adress noterade också Johan Jansson för säkerhets skull på första bladet i sin dagbok.

⁹ Tidningen Åland rapporterar (29 januari) att delegaterna direkt efter ankomsten till Paris inbjöds till intim middag hos svenska cirkeln vid Rue Chaussée d'Antin, och att de även framledes skulle inta sina måltider på klubben, eftersom de kunde känna sig hemmastadda där, tala svenska, läsa svenska tidningar, etc. I dagboken omtalas också »klubben» flera gånger i fortsättningen.

Väl framme i Paris lät de tre åländska resenärerna fotografera sig i en ateljé med namnet »Albin», allvarliga med nyputsade skor. Julius Sundblom, tidningsmannen, sitter vid bordet och läser i en tidning. Kanske vill han därmed visa på den uppmärksamhet ålänningarnas besök fick i den franska pressen. Flera välvilliga artiklar skrevs, bland annat i tidningen Le Temps. Till vänster bonden Johannes Eriksson, till höger dagboksskrivaren Johan Jansson. Den 11 februari träffade de en amerikansk delegat vid konferensen, Henry White, vars omdöme löd: »Alla tre enkla allvarsmän, uppenbarligen av folket men inte, skulle jag säga, av arbetarklassen».

Paris 26 januari. I dag söndag så är det snöslagg i Paris och litet kallt. Var på eftermiddagen och såg på en varieté Olympia. Det var mycket folk och goda aktörer som visade sådana konststycken som voro nästan otroliga.

Pris 27 januari. Vädret mulet med litet regn [oläsligt ord] föll mycket snö på natten. Fått fortfarande vara inomhus då det är mycket vått och slaskigt på gatan.

Paris 28 januari. Regn och slask. Hela gatan bara rinner i snösossel så att Karlsdagen uti Paris är mycket osund och otrevlig.

Paris 29 januari. I dag vackert väder, vinter, all snö smält och gatorna upptorkade så att man kunde passera utan galoscher. Ingenting av [sär]skilt intresse. Fått löfte om att sammanträffa med sir Esmé Howard¹⁰ i morgon.

Paris 30 januari. Torrväder och litet mulet i dag. Var för att träffa sir Esmé Howard kl. 12, men då ministern fått ett oväntat sammanträde fick vi lov att vänta tills i morgon. Sedan var vi på en teater på aftonen. Något vidare hade vi icke för dagen.

Paris 31 januari. I dag skulle som sagt sir Esmé Howard träffas kl. 11, men då vi kom upp var det liksom i går förhinder. Då alla dessa herrar äro så upptagna är deras tid mycket kringskuren, varför han lovade att per telefon meddela om vårt sammanträffande. På middagen fick vi besked om att få se presidenten uti deputeradekammaren i morgon kl. 1/2 11, och sedan på eftermiddagen fick vi telefon från Howard att också träffa honom vid 11-tiden, så att det blir två i morgon om allt går väl.¹¹ I övrigt slutade vi vår dag i lugn och ro.

¹⁰ Johan Jansson skriver namnet konsekvent »M Hauvard», vilket förmodligen ska läsas »minister Howard». Den person som avses är sir *Esmé Howard* (1863–1939), brittisk minister i Stockholm 1913–19 och vid fredskonferensen ledare för den brittiska delegationens skandinaviska och baltiska sektion.

¹¹ När ålänningarna fick träffa Howard är oklart. Dagboken tiger på den punkten. I tidningen Åland (8 februari) noteras att besöket skulle ske den 31 januari (nyheterna färdades inte så snabbt vid denna tid), men så skedde alltså inte. I en rapport, daterad 7 februari och publicerad i tidningen Åland 12 februari, omtalas att delegationen mottagits av Howard i en lång audiens och att denne varit mycket älskvärd.

Februari

PARIS 1 FEBRUARI. I dag har vi besökt presidenten vid parlamentet (Franklin Bouillon)¹², som antydde sig vara mycket förståelig, men ville gärna veta vår ställning till finnar och ryssar samt vita och röda garden. Han ansåg vår sak vara rättfärdig, och han skulle dessutom med detsamma tala vid Pichon¹³ om saken och bereda oss tillfälle med honom, men sade tillika att om Frankrike ger Åland till Sverige så borde vi sörja för att Sverige intar en logial ställning till ententen, på vilket vi då icke kunde meddela svar.

Paris 2 februari. I dag söndag. Ingenting har passerat. Vi äro endast alla friska och intar våra måltider på den svenska klubben och därmed är vår dag slutad.

Paris 3 februari. I dag måndag mera dimmigt väder. Vi har som sagt tillfälle att träffa med (deputerade) vicomte Cournudet.¹⁴ Han var mycket invigd i Ålandsfrågan, som han tycktes förefalla, men var ganska mystisk. Det syntes som han tvivlade på Sverige, att det kan hända Sverige kunde bli för starkt i Östersjön om det finge Åland. Däremot kunde det framglimta om något fritt Åland vore mera fördelaktigt, men det är ju svårt att veta allt ännu. Det måste väl bli bra i varje fall.

Paris 4 februari. Tisdag, någorlunda vackert väder; var till Madeleine-kyrkan. Såg en jordefästning på katolsk metod. Kistan bars fram för altaret och sattes under en apell där ett 100-tal meterlånga ljus brann omkring apellen, och orgeln spelade hela tiden och kistan var icke synlig. Så var det en svag ringning från

¹² Enligt rapporterna i tidningen Åland (den första mer utförliga publicerades 12 februari 1919 och torde vara författad av Julius Sundblom) var Bouillon inte president i parlamentet, utan ordförande i parlamentets utskott för utrikesärenden. I tidningen noteras att han var mycket älskvärd och visade förståelse för ålänningarnas sak; att han skulle antytt krav på motprestationer från Sveriges sida nämns inte.

¹³ *Stephen Pichon* (1857–1933) fransk diplomat och politiker, utrikesminister 1906–11, 1913 och 1917–20.

¹⁴ Besöket hos Cournudet, som tydligen var mindre framgångsrikt, omtalas inte i tidningen Åland.

en klocka, då fyra man i svarta dräkter med höga hattar framdrog kistan och bär den ut ur kyrkan till den nedanför väntande vagnen med två hästar, täckta med svarta silvergalonerade täcken, och ett kors av violetta blommor hängde bak på vagnen. Sedan följde bärarna till fots efter och andra åkte i täckta vagnar.

Paris 5 februari. Runebergsdagen var intet så vidare. Endast att vi var på besök hos Frankrikes sjöminister Leygues,¹⁵ som tycktes kunna Åland och Finland mycket väl och dessutom rest genom Åland och Finland. Vädret mulet och kallt.

Paris 6 februari. I dag som föregående med litet snöslagg, och så var vi till de italienska ministrarna som var mycket tillmötesgående och vänliga. Deras namn var Orlando¹⁶ och Tommassini¹⁷, den senare talade svenska, och så var deras kapten, en ung man, som också talade svenska. För övrigt var dagen som vanligt, med litet skräp på eftermiddagen med Flood.¹⁸

Paris 7 februari. Det har snögat under natten och är mycket slask på gatorna, men vi har ingenting att göra, endast äta och vila. I dag fick jag brev hemifrån och det var roligt att få höra. På aftonen torkade det upp och föret på gatorna blev det bästa igen.¹⁹

¹⁵ *Georges Leygues* (1858–1933), fransk politiker, från 1894 medlem i olika ministärer, marinminister 1917–20, konseljpresident och utrikesminister september 1920 till januari 1921.

¹⁶ *Vittorio Emanuele Orlando* (1860–1952), italiensk politiker, jurist, professor, konseljpresident 1917–19. Enligt rapporten i tidningen Åland 12 februari, sannolikt signerad Sundblom, visade Orlando mycken välvilja, och även han ansåg ålänningarnas rätt vara mycket klar.

¹⁷ *Francesco Tommassini*, italiensk diplomat, envoyé i Stockholm 1914–19.

¹⁸ Vad Johan Jansson glömmat att nämna är att Ålandsdelegationen (enligt rapporten i tidningen Åland den 12 februari) denna torsdagskväll var på middag hos Franklin Bouillon, ordföranden i franska parlamentets utrikesutskott, tillsammans med ett stort antal politiker och journalister. Bouillon ska vid middagen hade meddelat att Ålandsfrågan nästa vecka officiellt skulle behandlas i utskottet. När den skulle tas upp vid fredskonferensen kunde Bouillon däremot inte lämna något besked om. – Den omtalade Flood torde vara identisk med direktören vid Ålandskontoret i Stockholm, *Manne Flood*.

¹⁹ En del av denna lugna dag ägnade Julius Sundblom sannolikt åt att skriva en rapport till sin tidning, där den publicerades den 12 februari (den osignerade artikeln är daterad Paris den 7 februari). Uppgifterna i artikeln sammanfaller i allt väsentligt med Johan Janssons dagbok, däremot poängterar Sundblom starkare den välvilja och förståelse som möter dem och undviker att nämna kritiska frågor och invändningar.

Paris 8 februari. I dag lördag är det kallt och 10 grader vinter, så att det känns ungefär som i Norden. Kl. 4 på eftermiddagen var vi och åhörde redaktör Jensens föredrag²⁰ och Sommarströms²¹. Sedan var vi inbjudna till en fin bankett på ett hotell Café de Paris, ett det finaste hotell i Paris. Detta var anordnat av den svenska kolonin här. Ett mycket storslaget i mat och dryck tilltaget kalas och med alla till[behör], det ena bättre än det andra.

Paris 9 februari. I dag söndag 12° vinter. Senaste natt, jag och Jan Erson var i Svenska kyrkan och hörde på pastor Börjesson, en mycket nätt och trevlig kyrka. Sedan var vi till klubben och åt middag. Sedan tog vi tåget och reste till Versailles där det stora slottet från Ludvig XIV, där tyskarna hade fransmännen att teckna under 1870, och nu får de i sin tur göra detsamma lär det vara meningen.²²

Paris 10 februari. I dag måndag var vi på opera som var mycket storslagen och dit Wilson²³ var inbjuden, så vi fick se honom på nära håll, om vi då intet mera får se denna man.

²⁰ Namnet otydligt skrivet, men sannolikt avses ett föredrag om Ålandsfrågan som *Franz von Jensen* höll i Collège des Libres Sciences Sociales och som omtalas i tidningen Åland den 12 februari.

²¹ *Hugo Sommarström* (1884–1972), åländsk historiker och skolman, från 1916 svensk medborgare. Han medföljde de tre Ålandsdelegaterna till Paris som tolk och stannade i staden för att bevaka frågan vid fredskonferensen även sedan delegaterna rest hem.

²² Härmed torde avses preliminärfreden i fransk-tyska kriget 1870–71, som undertecknades i Versailles den 26 februari 1871 (inte 1870). Det gick för övrigt som Johan Jansson antyder: Tyskland tvingades efter fredskonferensen i Paris skriva under de hårda fredsvillkoren vid en högtidlig ceremoni i spegelgalleriet i Versailles den 28 juni 1919 (den så kallade Versaillesfreden).

²³ *Woodrow Wilson* (1856–1924), Förenta staternas president 1913–21. Han hade en speciell plats i de kämpande ålänningarnas hjärtan. I januari 1918 lade han fram sina berömda 14 punkter som kom att bli ett viktigt grunddokument när freden skulle slutas efter första världskriget. Där slår han fast principen om folkens självbestämmanderätt, en princip som ålänningarna gång efter annan hänvisade till under kampåren. Det åländska folket hade rätt att gå sin egen väg – precis som Finland – sedan Ryssland fallit sönder 1917, menade ålänningarna. Från finländskt håll hade man svårt att förstå jämförelsen. Finland och Åland var för dem en helhet. – De åländska delegaterna kom aldrig närmare Wilson än på Parisoperan denna kväll.

Paris 11 februari. I dag tisdag var vi på besök till den amerikanske ministern Henry White. Han visade sig som han intet kände mycket till Åland, men vi upplyste honom om saken så gott vi kunde.²⁴

Paris 12 februari. Onsdag var vi till Invalidhotellet²⁵ och besåg Napoleons grav. Det är en ovanligt stor byggnad och den plats där själva katafalken står, där hans kvarlevor är förvarade, är en sänkning i golvet till vilken en gång under själva altaret leder dit; sedan kommer man från annat håll in till själva Krigsmuseum. Det är mycket stort. För att genomgå hela denna byggnad skulle man behöva en hel vecka.

Paris 13 februari. Torsdag, ett härligt väder. Kl. 1/2 12 var vi på uppvaktning hos franska utrikesministern Pichon. Han var mycket välstämd för vår sak och utlät sig mycket sympatisk för vår sak och ville förmoda att vår sak står väl för oss och Sverige. Sedan fick vi titta in uti själva fredskonferensens rum. Där var en stor sal, mycket tillpyntad av de dråpligaste finheter i tak och väggar med gobelänger och förgyllningar och ett 30-tal små bord för alla skrivare och dessutom alla förrum före den stora salen med sina speglar och draperier i röda färger.

Paris 14 februari. Fredag. Var för att göra ett besök hos Wilson, men kunde icke träffa honom. Sedan på aftonen kom Branting till klubben och vi fick tillbringa

²⁴ Johan Jansson kallar honom »O Weit», men besöket torde motsvara det som Johannes Salmi-nen beskriver i sin biografi över Julius Sundblom (»Ålandskungen», 1979): »Starka emotionella övertoner fick tydligen besöket den 12 februari [sic] hos Henry White, inflytelserik amerikansk delegat. Wilsons Fjorton punkter ryckte nu i förgrunden, utan dem sade sig de tre ålänningarna – med tolkens hjälp alltså – aldrig ha kunnat överväga en resa till Paris. Wilson var det som hade gett öborna mod att söka en anslutning till Sverige, och hans stöd betydde alltjämt mer för dem än någon annans.» Historieskrivningen är dock inte helt korrekt från ålänningarnas sida, eftersom de faktiskt reste sitt krav redan hösten 1917 och Wilson inte presenterade sina punkter för-rän den 8 januari 1918 i ett tal inför amerikanska kongressen.

²⁵ Invalidhotellet byggdes på 1670-talet som pensionsanstalt för sårade soldater och krigsinvalid-der, men har senare byggts om till krigsmuseum. I anslutning till denna byggnad ligger Invalid-omen, där Napoleons stoft gravsattes den 15 december 1840.

aftonen med honom, och han hade mycket att förtälja om sin resa i Bern²⁶, och även hade han hört Wilsons slutliga tal på konferensen strax före han reste hem, som skulle ske kl. 8 efter middag. Han lär nog komma tillbaks om någon tid.

Paris 15 februari. Dåligt väder. Hade bjudning för publicister, för övrigt allt väl.²⁷

Paris 16 februari. Söndag regn och mulet. Var med några svenskar på middag på Café de Paris. Sedan gick vi till klubben.

Paris 17 februari. Måndag, litet mulet med smått regn. I dag har vi varit på besök hos engelske ministern Balfour²⁸ och utlagt för honom om Ålandssaken. Han kände sig hylla vår mening och ställde fram många frågor.

Paris 18 februari. Tisdag, mulet och regn. Ingenting uträttat, endast ätit och druckit.

Paris 19 februari. Onsdag, litet regn men annars något bra väder. Var upp till japanska ministern [lucka lämnad för namnet], en kort undersätsig herre klädd i glasögon och såg ut att vara över 50 år. Tog oss väl emot och förde samtalet

²⁶ *Hjalmar Branting* (1860–1925), ordförande för Sveriges socialdemokrater, före detta finansminister och blivande statsminister, hade deltagit i internationella socialistkonferensen i Bern i Schweiz, som på Brantings initiativ också diskuterade Ålandsfrågan. Den 8 februari publicerade tidningen *Åland* nyheten att de svenska och finska socialisterna hade uppnått enighet i Ålandsfrågan på basen av självbestämmanderätten. Nyheten dementerades dock snabbt av de finska socialdemokraterna.

²⁷ Johan Jansson beskriver denna händelse kort och gott som en »bjudning för publicister», men enligt en rapport i tidningen *Åland* (22 februari), sannolikt skriven av Julius Sundblom, höll Ålandsdelegationen »en lysande bankett» på hotell Café de Paris för franska, engelska, amerikanska och italienska pressen. Närvarande var också Hjalmar Branting, socialdemokratisk partiledare i Sverige och statsminister 1917–18, samt Italiens nye minister i Stockholm, signor Orsini Baroni. I de förhör som delegaterna utsattes för av finländska myndigheter efter hemkomsten till Åland blev Sundblom hårt ansatt om hur resan hade finansierats. Han försökte då reducera den lysande banketten till »rimliga proportioner». – Man undrar om rapportören i tidningen *Åland* i sin berättarglädje lät sig inspireras av den storslagna tillställningen på Café de Paris lördagen dessförinnan.

²⁸ *Arthur James Balfour* (1848–1930), brittisk politiker, medlem av många regeringar, bland annat utrikesminister 1916–1919.

på engelska. Lovade göra sitt bästa för vår sak. Hade en av Paris finaste hotell, Bristol, beläget vid plats Vandom(?).²⁹

Paris 20 februari. Tordag, ett någorlunda bra väder. Vi var ut för att handla litet varor och så var vi som vanligt hemma.

Paris 21 februari. Fredag, vackert solsken, till middagen sedan regn. Vi var ut och besåg Paris. Vi löste biljett från Cooks resebyrå, åkte uti en stor fyrhjulig vagn med tak över och tre hästar före. Vi var på eftermiddagen 20 personer som åkte. Vi fick se Paris förnämsta platser, som är något ovanligt för oss, bland dem var den stora kyrkan Notre-Dame, och sedan den stora salen där Revolutionsdomen underskrevs, samt platsen där den franska adeln blev nackad och en stor staty står rest, samt ett och annat som till exempel en stor panorama över de allierade arméerna, och så den så kallade Pariserminen där hela staden blir provianterad.

Paris 22 februari. Lördag, ett ymnigt regn i dag förmiddag, sedan något vackert i eftermiddag.

Paris 23 februari. Söndag, vackert väder. Var på besök till General du Rhône Député Mazins Moutet och framlade vår sak som han mycket väl stödde med Åland som obefäst. Mannen var en socialist och ville fördenskull ha Åland till Sverige obefäst, för att icke stöta sig med finska sossar. Sedan hade vi en liten middag med Sjöstedt³⁰, Lindskog, Erikson och Albin. Sedan var dagen slut.

²⁹ Johan Jansson nämner inte att franske konseljpresidenten *Georges Clemenceau* (1841–1929) denna dag utsattes för ett attentat utanför sitt hem i Paris. En fransk anarkist vid namn Cottier avlossade fem revolverskott som träffade i skuldran och ryggen. Clemenceau blev dock inte allvarligare skadad än att han kunde gå tillbaka till bostaden. För ålänningarna var attentatet en missräkning eftersom de annars kanske hade fått träffa Clemenceau, »Tigern» kallad och en av världens mäktigaste ledare. – Den 27 september 1919 tog denne för övrigt i ett tal klart ställning för Sverige i Ålandsfrågan, och det var sannolikt dessa ord som gjorde att Finlands regering beslöt att stifta en självstyrelselag för Åland, något som ålänningarna inte ville ha men senare ju tvingades acceptera.

³⁰ *Erik Sjöstedt* (1866–1929), publicist, bosatt i Frankrike. Han hade berett marken bland journalister i Paris genom att inför Ålandsdelegationens ankomst sprida en skrift om Ålandsfrågan, noterat i tidningen Åland (25 januari). Vilka Lindskog, Erikson och Albin var är inte känt.

Paris 24 februari. Måndag, regn och mulet. Var upp till danska legationen kl. 11. Sedan åt vi middag och på eftermiddagen kl. 3 1/4 var vi till Norges legation, som ville antyda att vår sak låg mycket bra.

Paris 25 februari. Tisdag, ett stadigt regn. På morgonen var i väg att åka till fronten, men genom ett missförstånd fick vi orätt tåg så att vi blev utan platser och måste lämna(?) tills i morgon. Kanhända att vi får vackert väder.

26 februari. [Ingen notering.]³¹

Paris 27 februari. Torsdag, vackert väder. Gjorde oss i ordning för vår resa. Kl. 5 på eftermiddagen satte tåget sig i rörelse mot Le Havre och kom vi till Havre kl. 9 på eftermiddagen. Gick ombord på färjan HANTONIA och ankom till Southampton kl. 6 på morgonen. Fortsatt med tåg kl. 10 på förmiddagen och kom till London kl. 1.

Southampton 28 februari. Fredag, det härligaste väder. Kom så till London kl. 1 på eftermiddagen. Besökte svenska legationen, fick vår passvisering och anlände sedan till polisen för att anmäla vår vistelse. Sedan tittade vi oss lite omkring oss och hamnade vi på [oläsligt]. Sov gott vår natt.

Mars

LONDON 1 MARS. Lördag, vädret vackert, litet dimma som vanligt i London. Kl. 10 på förmiddagen satt vi på tåget till Newcastle, kl. 1/2 1 passerade vid Grantham, en stor plats där tåget stannade första gången på sträckan London–Newcastle med 3 minuter. Över hela linjen är jordbruksarbetet i full gång jämte trädgårdsarbeten. York med 10 minuters stillestånd kl. 2.25, en av de större stationerna. Kl. 1/2 5 på eftermiddagen var vi i Newcastle och kl. 11

³¹ Den här dagen lyckades ålänningarna kliva på rätt tåg och bege sig till slagfälten i norra Frankrike i närheten av staden Reims. Se vidare inledningen.

på eftermiddagen gick vi till sjöss med norska ångaren MIRA i full storm och anlände till Bergen den 3 [mars].

2 mars. [Ingen notering.]

Bergen 3 mars. Måndag, storm och snö. Vår ankomst hit utan all skada, varför vi lade oss på ett Hotell Otilia Hanssen.

Bergen [oläsligt ord] **4 mars.** Tisdag, storm och snöyra. Tåget blev försenat 1 timme. För övrigt ingenting att anmärka.

Kristiania³² **5 mars.** Onsdag, ett fint väder hela dagen. Sammanträffade med en par tidningsmän, bland dem en utsänd från Stockholms-Tidningen som önskade intervjua oss. Jag var och sökte upp Marie Nordström och kl. 4 lämnade vi Kristiania. Kl. 10 på kvällen vid Charlottenberg i gränsen mellan Norge och Sverige fick vi sovvagn, där vi gick till sängs.

6 mars. Torsdag. Stockholm kl. 7.15 morgon med tåg från Kristiania, ett extra tåg. Vi kom in så att stockholmare icke visste av ett. Vi gick ned för att möta det ordinarie tåg som kom 8 och då var det flera 100 som var där för att möta oss, bland dem flera fotografer. Sedan var vi opp till regeringen och förelade dem om resan och våra intryck av densamma. Sedan åt vi en lunch med några vänner.³³

Stockholm 7 mars. Fredag, snöslagg och dåligt väder. Vi kunde ut på dagen ändå röra oss i staden med vissa affärer, sedan vi var i staden före jul.

Stockholm 8 mars. Lördag, vackert väder. Var på besök hos statsministern³⁴ och Branting samt gjorde några små uppköp. Kl. 6 e.m. var vi på middag bjudna av Ålandsförbundet. Där var mycket storartad middag med många tal och sånger. Sedan följde sällskapet oss ned till båten, som lägde ut kl. 10 e.m. då flera

³² Äldre namn för Oslo, använt 1625–1925.

³³ De åländska delegaterna var ett begärligt byte för journalisterna. Den utsände från Nya Dagligt Allehanda lyckades på ett hotell få tag i Julius Sundblom, som också beviljade en intervju »men den gav ett magert utbyte», konstaterar reportern. Sundblom ville ingenting säga förrän dagen därpå.

³⁴ Statsminister vid denna tid var liberalen *Nils Edén* (1871–1945).

Resenärerna återvänder till Västerhamn i Mariehamn ombord på ångaren OIHONNA. De möttes av en mycket stor skara ålänningar på kajen. Mitt i bilden syns Julius Sundblom, till vänster om honom står Johannes Eriksson (nästan helt skydd bakom mannen i pälsmössa) och till höger om Sundblom står Johan Jansson (som tittar rakt mot fotografen). Bilden är tagen den 9 mars 1919.

hurrarop och hälsningar hördes från land och vi ångade ut i den mörka natten mot vår värna Ålands kust med det härligaste väder och alla vid gott humör.³⁵

Mariehamn 9 mars. Söndag, som bjöd det härligaste vårväder, angjorde vi kajen kl. 8.15 på morgonen, då vi möttes av en människomassa uppgående till 2000 personer från alla delar av Åland, som i den arla morgonstunden kom för att möta oss och med varma ord och sånger hälsa oss välkomna. Det var för oss rörande denna mottagelse, det var känslor från hjärtat som gjorde sig gällande. Man såg de många vattnade ögon som tindrade mot våra anleten med ett leen-

³⁵ Den flitige dagboksskrivaren, sjöministern Erik Palmstierna noterar den 8 mars: »Ålänningar ha blivit riktigt karska nu efter hemkomsten. De ha andats luft från stora världen och tro sig säkra om framgången. — — Jag sände dem runt att tacka vackert hos ententdelegationerna för vänligt mottagande i världens två huvudstäder, innan återfärden till Mariehamnsidyllen.» Det var ju på Palmstiernas inrådan som resan hade företagits.

de på deras läppar, och vi blevo burna i land och dragna av våra vänner upp till stadens hotell på en kopp kaffe.

Svartsmara 10 mars. Måndag, vackert marsväder. Jag var lyckligen hemma från min långa resa och satt i sällskap med mina egna under samspråk om den stora världens larm och nojs. Många har gått ur tiden sedan den dag jag for hemifrån, men den ena far den andra kommer och det är världens gång.

Svartsmara 11 mars. Tisdag, mulet med snöväder på förmiddagen, vind sydvästlig, på eftermiddagen vackert väder. Ingenting ovanligt passerat. Karl nötte klöver och Janne körde i skogen.³⁶

Svartsmara 12 mars. Onsdag, vackert väder. Janne är på körartalka till Näfsby efter en bagarstuga åt Södra Finströms andelshandel och Karl nöter klöver.

Mariehamn 13 mars. Torsdag, var jag inkallad till Mariehamn för att förhöras av hovrättsfiskalen Lagercrantz över vår Pariserfärd.³⁷ Eriksson fick börja kl. 2 e.m. och sedan fortsatte han till 1/2 6 och sedan från 6 till 1/2 8, då jag inkallades att hålla på till 1/2 9. Sedan detta var slut var vi bjudna på en supé av några vänner från staden. Denna lilla fest räckte ett stycke in på natten, sedan sov jag på gästgiveriet.

Mariehamn 14 mars. Fredag, fortsattes med förhöret från kl. 9 till 12 på dagen. Sedan var det uppehåll till 2, så fortsattes det åter till 4. Sedan var vi klara att resa hem med tillsägelse att icke lämna orten tills annorlunda bestämmas. Vi reste hem, Eriksson och jag, för att jag var den som skjutsade.

Svartsmara 15 mars. Lördag, vackert väder. Jag var hemma hela dagen. Allt förflöt utan några vidare anmärkningar.

³⁶ Karl är Johan Janssons son Karl Arvid Jansson (1899–1963), som sedermera övertog gården Karl-Ers efter fadern. Janne torde vara en anställd dräng på gården. Att »nöta klöver» innebär att man rensar klöverfröna från agnar och skräp innan sådden. Detta gjordes med en särskild maskin, och tydligen åtog sig Johan Jansson detta jobb åt andra i byn, vilket är förklaringen till att sonen Karl får nöta klöver ofta den närmaste tiden.

³⁷ De finska myndigheterna ogillade de tre ålänningarnas företag att resa till Paris och utsatte dem för förhör efter hemkomsten och belade dem även med reseförbud. Några rättsliga åtgärder vidtogs dock aldrig.

Svartsmara 16 mars. Söndag, vädret vackert. I dag var vi alla tre, Sundblom, Eriksson och jag, mottagna med en stor fest på folkhögskolan, där ett 200–300-tal personer voro samlade. Där mottogs vi med flera sångnummer och hälsningstal. Sedan höllo vi andraganden om våra iakttagelser på vår Pariserfärd. Det inflöt över 1.000 mark vid den entré som var utlyst. Sedan allt var slut reste var och en till sitt, väl förnöjda.

Svartsmara 17 mars. Måndag. Det var ett [fortsättning saknas].

Svartsmara 18 mars. Tisdag, snö och dåligt väder. Var hemma och sysslade med ett och varje. Pojkarna sågade ved.

Svartsmara 19 mars. Onsdag, vackert väder. Karl nötte klöver. Var hemma och sysslade med ett och varje.

Svartsmara 20 mars. Torsdag, vädret vackert. Var hemma och sysslade med ett och varje. Jag skrev ett referat till mitt föredrag.

Svartsmara 21 mars. Fredag, vackert väder. Var till Hammarland, Näfsby folkskola, för att hålla ett föredrag om vår Pariserfärd. Allt gick lyckligt och väl och jag reste hem på kvällen samma dag. Verkställdes värnpliktsuppbåd med Finströmsynglingar i Västmyra [i Hammarland].

Svartsmara 22 mars. Lördag, ett härligt marsväder. Jag var till Eckerö Storby kl. 3 e.m. för att hålla ett föredrag om vår Pariserfärd. Där var ett 30-tal åhörare. Sedan kl. 6 e.m. var jag uti Överby folkskola [också i Eckerö] för att komplettera mitt föredrag. Sedan reste jag hem på natten och kom hem vid 12-tiden, och Karl var på håll till Godby.³⁸

Svartsmara 23 mars. Söndag, vädret var dåligt, men då vi var inbjudna till Klippan³⁹ som Sundblom skulle hålla sitt föredrag reste Eriksson och jag dit. Blevo vänligt mottagna samt talade vi vardera där. Där blevo vi bjudna på middag,

³⁸ Gästgivarna var skyldiga att mot betalning skjutsa resande mellan gästgivargårdarna. När gästgivarna inte räckte till var också bönderna tvungna att tillhandahålla så kallad hållskjuts. Tydligt hade sonen Karl skjutsat resande till Godby, där ett gästgiveri fanns.

³⁹ Sunds ungdomsförenings samlingslokal i Finby.

sedan reste jag med Sundblom hem till Godby och Eriksson stannade i Sund. Det snöade hela natten.

Svartsmara 24 mars. Måndag. I dag var det ett av vinterns bästa yrväder. Jag var hemma hela dagen, då det var mera svårt att vistas utomhus. På dagen kom Tamelander⁴⁰ och en ingenjör från Bolinders hit för att se på skeppsvarven och gjorde vissa mätningar för propellern.⁴¹

Svartsmara 25 mars. Tisdag, vårfredag. På eftermiddagen var jag till Markusböle, och Karl var till Kulla [i Finström] på skjutövningar.

Svartsmara 26 mars. Onsdag, vackert väder. Karl och Janne körde spillning till Andersas [en gård i Svartsmara]. Jag var till varvet på sammanträde på eftermiddagen.

Svartsmara 27 mars. Torsdag, storm och blåst. Karl malde, och jag var på mejeristämman till Norrgårds.

Svartsmara 28 mars. Fredag, dåligt väder. Jag var till Mariehamn på landstingsmöte och hade Berlin(?) med mig och åkte. På aftonen började det yra så att vägarna voro i dåligt skick.

Svartsmara 29 mars. Lördag, vädret var snögit. Jag var till Bjärström på andelshandelsstämma och åkte med Södergårdin. Jag kom hem med Danielsson.

Svartsmara 30 mars. Söndag. Var jag uti kyrkan. Vädret var lite snögit. Jag

⁴⁰ *Otto Tamelander* (1874–1938), ålänning, svensk konsul på Åland, senare svensk medborgare. Han drabbades hårt på grund av sitt engagemang i Ålandsfrågan: berövades sin ställning som svensk konsul och sades upp från tjänsten som bankdirektör.

⁴¹ I Bambölevik i närheten av Svartsmara låg Skonholms varv. Vid denna tid byggdes två skutor vid varvet, båda av Rederi Ab Fred, där Johan Jansson var en av de större ägarna. Den ena, tremastade barken FRED, sjösattes i juni 1920 och var ett av de allra sista större fartyg som byggdes på Åland. Tiderna hade blivit sämre och sjöfarten inte längre lika lönande. Den andra skutan blev aldrig färdigbyggd. – Det var meningen att FRED skulle utrustas med motor, men planerna ändrades eftersom det blev för dyrt. Ingenjören från Bolinders mekaniska verkstad i Stockholm var tydligen till Åland för att förbereda denna maskininstallation. Bolinders, ett storföretag med över 1.000 anställda, tillverkade bland annat ångmaskiner och råoljemotorer.

hade kapten Holmqvist från Stockholm med mig till middagen. Sedan var Karl och skjutsade honom till Bjärström. Han skulle resa till Frebbenby på aftonen.

Svartsmara 31 mars. Måndag, vädret var bra. Jag var till Strömsvik och betalade kommunalpengarna. Sedan var Fritjof på Bergö⁴² med hit. Han åt middag här. Sedan reste han hem.

April

S VARTSMARA 1 APRIL. Tisdag, var jag hemma hela dagen. Det var vackert väder. Jag var till Bjärström för att taga ett mått av de stora garveriaxlarna.

Svartsmara 2 april. Onsdag, var jag hemma hela dagen. Vinden var nord med litet snöfjun.

Svartsmara 3 april. Torsdag, vädret var kallt och snögit. Jag var till Mariehamn och åkte med Eriksson i Tjudö. Vi hade en växel med varandra om våra vedaffärer som vi inbetalade hälften och andra hälften satte vi om. Eriksson låg här över natten. Skomakaren slutade i dag, har sytt 23 par.

Svartsmara 4 april. Fredag, vackert väder. Janne skjutsade hem skomakaren, och Karl nötte klöver. Jag var inne och pratade med Eriksson och Lindqvist som gjorde upp vedkontrakt. Sedan reste Eriksson hem vid 12–1/2 1-tiden och jag började bå på ett smånät.

Svartsmara 5 april. Lördag, var hemma hela dagen. Pojkarna klyvde ved, och jag gjorde intet så mycket. Erik Andersson i Rebacka [en gård i Emkarby, Finström] slutade sin levnad här på jorden.

Svartsmara 6 april. Söndag, var jag till kyrkan och Erika⁴³ och jag och Karl var till nattvarden. Sedan var jag hemma och litet ut i byn till Södergård och Pellås. Där var jag till mörkret.

⁴² Fritjof Törnqvist i Bergö, bror till doktor Hugo Törnqvist i Godby.

⁴³ Erika Amanda Nordström (1875–1960), Johan Janssons hustru. De hade gift sig 1898.

Svartsmara 7 april. Måndag, pojkarna och jag var till skogen för att hugga en brostock och kolved. På eftermiddagen var pojkarna och körde hem veden.

Svartsmara 8 april. Tisdag, var jag och skrev köpebrev åt Blomqvist, då han köpte Lindqvist-hemmanet för 10.000 mark med en liten sytning. Sedan var jag till Gölby slakteri med köttet efter kon Granna, som vägde 100 kg, huden 15 kg och jag fick 645 mark för hela kräket.

Svartsmara 9 april. Onsdag, regn med dimma. Jag var till Mariehamn på lands-ting och åkte med Fridolf Sundberg⁴⁴. På tinget var många frågor, bland annat om val till Finlands svenska folkting [som] förkastades och hemställan till riksföreståndaren om att Ålands värnpliktiga får övas på Åland. Val av ordförande, valdes åter Björkman⁴⁵, och några andra löpande ärenden.

Svartsmara 10 april. Torsdag, vackert väder. Karl är till Mariehamn efter såmaskin, Janne till Bergö med halm och jag är hemma, sålt ett lass halm till Husö [i Sottunga] samt sysslat med ett och annat smått.

Svartsmara 11 april. Fredag, vackert väder. Jag och Erika var på begravning efter Erik Andersson i Rebacka, och Karl var till Bergö med halm åt Törnqvist. Janne har huggit ved. Eljest allt väl. Mats-Jans Jenny⁴⁶ har också fått ett [oläsligt ord] lass halm i dag. J. Jansson.⁴⁷

Svartsmara 12 april. Lördag, vackert väder. Jag och Karl var till skogen och högg en flaggstång samt med en ökstock till sundet. Sedan var jag till Bjär-

⁴⁴ *Fridolf Sundberg* (1864–1934), bonde på gården Örnäs i Strömsvik (Markusböle), Finström.

⁴⁵ *Carl Björkman* (1873–1948), ordningsman i Mariehamn, en av Ålandsrörelsens ledare och ordförande i det landsting som åren 1918–22 var den plattform på vilken rörelsen vilade. Detta landsting var dock ingen folkvald församling utan fungerade som ett kommunalförbund, det vill säga det var kommunerna som utsåg ledamöterna.

⁴⁶ Mats-Jans var närmaste granngård i Svartsmara. Karl-Ers och Mats-Jans hade ursprungligen varit en gård (som hette Västergård), men den delades på 1700-talet mellan två bröder och hemmansdelarna kom att kallas Karl-Ers och Mats-Jans, berättar Margareta Karlsson i Östergeta, född Jansson på Karl-Ers 1929.

⁴⁷ Av någon orsak har Johan Jansson undertecknat denna dagboksnotering.

ström på styrelsesammanträde vid Andelshandeln och körde med kärra första gången i vår.

Svartsmara 13 april. Söndag, vackert väder. På dagen, vi var till Bartsgårdar [i Finström], jag och Erika, på Marta-möte, och då vi for hem regnade det rätt bra.

Svartsmara 14 april. Måndag, vackert väder. Jag var till Bjärström på gillesmöte, och Erik Sundberg⁴⁸ åkte med mig dit, och Karl och Janne var hemma. Karl nötte klöver, Janne och jag var och satte ut ryssja i Strömmen⁴⁹.

Svartsmara 15 april. Tisdag, vinter på morgonen. Karl och jag var till ryssjan och fick en kok fisk.⁵⁰ Sedan gick jag till varvet och hjälpte Nordström med såg-ramveven. Janne högg en [oläsligt ord] björk, och sedan var mormor⁵¹ och han till Bjärström på en auktion efter Nordström, och Karl nötte klöver.

Svartsmara 16 april. Onsdag, var hemma och lagade ryssjor. Pojkarna högg ved. Vädret var vackert.

Svartsmara 17 april. Torsdag, vädret vackert. Var hemma och lagade ryssjor och pojkarna högg ved.

Svartsmara 18 april. Långfredagen. Vädret var vackert. Pojkarna och mormor var i kyrkan. Ingenting anmärkningsvärt passerat.

Svartsmara 19 april. Lördag, vackert väder. Janne var på Breidablick⁵², och Karl och jag var hemma samt ut och fiskade på aftonen.

Svartsmara 20 april. Påskdagen, vackert väder. Mamma och Karl och Ester⁵³ var i kyrkan för att barnen slapp fram till nattvarden. Det blåste ett kallt nord-an hela dagen.

⁴⁸ Johan Jansson var alltså på lantmannagilletts möte i Bjärström tillsammans med bonden Erik Sundberg (1870–1953) på granngården Pellas i Svartsmara.

⁴⁹ Strömmen är bäcken som rinner genom Svartsmara.

⁵⁰ Detta innebär att fiskelyckan inte var särskilt god; fångsten räckte bara till en måltid.

⁵¹ Mormor var Johan Janssons svärmor, Amanda Nordström från Finby i Sund.

⁵² Finströms ungdomsförenings samlinglokal i Markusböle.

⁵³ Ester Idman från Svartsmara, som var tjänarinna på Karl-Ers. Senare gifte hon sig till Bam-böle med Georg Danielsson, som var en duktig smed, enligt Margareta Karlsson, Östergeta.

Svartsmara 21 april. Måndag, annandag påsk. Vädret klart men blåste kallt nordlig. Jag var ensam till kyrkan och sedan var jag hemma. Andersson var hit på eftermiddagen.

Svartsmara 22 april. Tisdag, vackert väder med blåst. Jag var till lantmannaskolan på tre sammanträden, och Janne var på håll i Godby. Karl satte ihop såmaskinen.

Svartsmara 23 april. Onsdag, vackert väder. Regnade på eftermiddagen. Karl och jag var till sjön och satte ut ryssjor. Jobbe barkade stockar och kolveden.

Svartsmara 24 april. Torsdag, regn hela dagen. Jag lagade ryssjor. Pojkarna högg ved i lidret.

Svartsmara 25 april. Fredag, vackert väder. Jag var till Godby till doktorn för lille Johan⁵⁴, och pojkarna var hemma och högg sönder björkkvistarna.

Svartsmara 26 april. Lördag, vackert väder. Karl och Janne högg kvistar. På aftonen var ungdomen och läraren från högskolan hit.

Svartsmara 27 april. Söndag, vackert väder men kallt och blåst. Litet snö på aftonen. Jag var till Högtomt⁵⁵ med Eriksson och Sundblom på föredrag.

Svartsmara 28 april. Måndag, litet dåligt väder. Jag var till Mariehamn, och Karl var till Enbolstad [i Finström] med 284 kg råg för livsmedelsnämndens räkning. Janne gräftar renar.⁵⁶

Svartsmara 29 april. Tisdag, vackert väder. Janne började med att harva i Norråker, och Karl gräftar renar. Jag gjorde diverse.

Svartsmara 30 april. Onsdag, vackert väder. Vi vägde upp bröd till RUDOLF.⁵⁷

⁵⁴ Lille John var Johan Janssons yngste son, född 1912 och döpt till Johannes Gerhard. Han flyttade senare till Sverige.

⁵⁵ Östra Saltviks ungdomsförenings samlingslokal i Lagmansby.

⁵⁶ Att »gräftar renar» innebar att man grävde bort dikeskanterna om de blivit för höga.

⁵⁷ Skonarskeppet RUDOLF ägdes av Rederi Ab Fred i Finström, där Johan Jansson var en stor delägare. Det var ägarna som om våarna fick delta i skutornas proviantering och tydligen bidrog Johan Jansson detta år med bröd. Den här säsongen kom att sluta mycket olyckligt för RUDOLF,

Maj

SVARTSMARA 1 MAJ. Torsdag, vackert väder. Jag var till Sålis, och Karl var till [folk]högskolan på avslutning samt mamma och Janne började harva i Näset.

Svartsmara 2 maj. Fredag, ostadigt väder. Karl och jag höll på att sätta ihop Helise(?). Janne harvade i Näset. Var till ryssjorna på kvällen.

Svartsmara 3 maj. Lördag, regnade hela dagen. Jag var till Godby på ting. Karl malde och Janne var efter Gerdas saker till [folk]högskolan.⁵⁸

Svartsmara 4 maj. Söndag, vackert väder. Jag var till Gölby på elektriskt sammanträde. En ingenjör Eriksson från det Skandinaviska bolaget var där. Mamma och Ester och Janne var i kyrkan.

Svartsmara 5 maj. Måndag, vackert väder. Karl var och skodde [hästen] Prins till Bjärström, och jag var och [för]band ett hugg åt Manne i knäet.⁵⁹ Janne harvade.

Svartsmara 6 maj. Tisdag, vackert väder. Kastade havre.⁶⁰ Karl var och sådde på eftermiddagen. Janne sladdade⁶¹, och jag var med och sådde ärter.

som på hösten råkade ut för en storm på Östersjön. Riggen knäcktes och gick över bord, varefter hon i oktober bärgades in till Mariehamn som haverist. Planer fanns att rusta upp skutan, men det visade sig inte vara lönsamt. I stället slopades RUDOLF 1920 i Bambölevik, där hon ännu ligger som vrak norr om sjöbodarna. Vid lågvatten syns spanten på styrbordssidan. RUDOLF var byggd 1884 i Canada och inköptes 1914 till Åland från Sverige. – För uppgifterna om RUDOLF tackar jag marinarknolog Marcus Lindholm vid Ålands museum.

⁵⁸ *Gerda Jansson* (1901–85), Johan Janssons dotter. Hon var sömmerska, bosatt i Stockholm och avled ogift. »En skarp kvinna i hjärnan», minns brorsdottern Margareta Karlsson.

⁵⁹ Enligt Margareta Karlsson var hennes farfar Johan Jansson något av husdoktor i byn, som både kunde lägga förband och dra ut tänder.

⁶⁰ Att »kasta havre» innebar att havren rengjordes med hjälp av en kastmaskin för att få bort agnar och skräp innan den användes som utsäde.

⁶¹ När man sladdade gjorde man åkern slät och jämn. Redskapet, sladden, var gjort av trä och drogs av en eller två hästar.

Svartsmara 7 maj. Onsdag, vackert väder. Karl var till stan efter en Cambridge-vält, och Janne harvade. Jag sysslade med diverse.

Svartsmara 8 maj. Tordag, vackert väder. Sådde havre uti Näsgärdan och vältade på eftermiddagen.

Svartsmara 9 maj. Fredag, vackert väder. Karl sådde med maskin åt Blomqvist och Frans. Janne harvade och vältade. Jag var hemma.

Svartsmara 10 maj. Lördag, vackert väder. Sådde färdigt uti Näsgärdan och gräfta renar, och Janne vältade.

Svartsmara 11 maj. Söndag, vackert väder. Ingen var till kyrkan, var alla hemma.

Svartsmara 12 maj. Måndag, vackert väder. Var i Andersäng och körde ut gödsel och hade flickorna med att mocka.

Svartsmara 13 maj. Tisdag, vackert väder. Var fortsättningsvis i Andersäng med två par och harvade med gödsel och körde gödsel. Söderströms Anni⁵² var hos oss på dagsverke. Jag var på aftonen och höll auktion på Axels-ägorna.

Svartsmara 14 maj. Onsdag, vackert väder men kallt. Vi var uti Andersäng och sådde vårvete och frö samt havre.

Svartsmara 15 maj. Kallt men [oläslig förkortning] vackert väder. Sådde Västergärdan samt harvade uti Norråker.

Svartsmara 16 maj. Fredag, regnade litet, men vi sådde korn i Norråker på det norra skiftet.

Svartsmara 17 maj. Lördag, vackert men kallt. Vi var uti Näsbacken och sådde ärter och havre.

Svartsmara 18 maj. Söndag, vackert väder. Mamma var i kyrkan och vi andra var hemma.

⁵² Söderströms Anni bodde i byn i en liten backstuga som kallades Mossbergs. Hon gick runt och arbetade på gårdarna, minns Margareta Karlsson i Östergeta.

Svartsmara 19 maj. Måndag, vackert väder. Jag var till Jomala Prästgård på syn, och pojkarna Karl var smeddräng åt Manne⁵³, och så slaktade vi en gris. Janne körde spillning.

Svartsmara 20 maj. Tisdag, vackert väder. Jag var fortfarande i Jomala Prästgård. Janne plöjde med spillning i Norråker. Karl bredde ut spillning.

Svartsmara 21 maj. Onsdag, vackert väder. Jag reste till Signilskär kl. 4 på morgonen, och Karl var och skjutsade mig till Frebbenby [i Hammarland]. Karl och Starkollas Viktor gräpta i trädgården.

Svartsmara 22 maj. Torsdag, vackert väder. Jag var på Signilskär, och Karl var hemma och satte rosenpotatis och sådde lin. Janne harvade och sladdade.

Svartsmara 23 maj. Fredag, vackert väder. Jag var på Signilskär. Pojkarna rustade med potatislandet.

Svartsmara 24 maj. Lördag, vackert väder och vind sydost. Jag var på Signilskär, men begav mig på hemfärd och kom hem med nio ädfåglar.⁵⁴ Pojkarna var hemma. Karl satte ned potatis, och Janne körde urin till Näsbacken.

Svartsmara 25 maj. Söndag, vackert väder. Sydlig vind. Mamma var till kyrkan, jag [fortsättning saknas].

Svartsmara 26 maj. Dito vackert väder. Karl och Manne snidade vagnen färdig och jag lagade smidskorsten. Janne körde urin till Näsbacken. [Oläsligt ord] var in på middag, och Nylund lämnade mina papper från landshövdingen.

Svartsmara 27 maj. Tisdag, vackert väder. Satte potatis på förmiddagen och körde urin till Näsåker samt harvade.

Svartsmara 28 maj. Onsdag, vackert väder, sydlig vind. Vi var till not och satte sista potatisen i Näsbacken samt åt torparen. Det började mulna på aftonen och vinden tog till i styrka.

⁵³ Manne Bergman i Svartsmara var något av en allt i alla i byn, duktig smed, träkarl och slaktare. Han var bror till Johan Janssons hustru Erika.

⁵⁴ Johan Jansson hade alltså ägnat sig åt jakt på sjöfågel («vettaskytte») på Signilskär, några öar strax väster om Eckerö i Ålands hav.

Svartsmara 29 maj. Torsdag, Kristi himmelfärd. Det har regnat på natten.

Svartsmara 30 maj. Fredag, vackert väder. Vi var hemma och körde sten från trädgården.

Svartsmara 31 maj. Lördag, vackert väder. Vi fortsatte med trädgården och så satte vi dit potatis och så var vi till Näset och sådde rovor och kålrötter.

Juni

S VARTSMARA 1 JUNI. Söndag, regn hela dagen, och så var vi på folkmöte till [folk]högskolan, där det beslöts att göra en fullmakt till för att styrka ålänningarnas vilja.⁵⁵

Svartsmara 2 juni. Måndag, regndugg. Janne började gå på varvet vid sågen, och Karl och jag var hemma och sysslade med ett och varje. Jag var till Godby efter havregryn.

Svartsmara 3 juni. Tisdag, regn hela dagen. Janne på varvet. Karl och jag var hemma och lagade en grind samt var till ryssjorna och hade John med oss.

Svartsmara 4 juni. Onsdag, regn hela dagen. Jag var till Kulla och Bjärström. Janne var en stund på varvet, och Karl var hemma. Sedan plöjde Janne en rovtog i Hemåkern, och jag var på sparbankssammanträde till Pellas.

Svartsmara 5 juni. Torsdag, vackert väder. Jag och Karl var uti Sjöhägnaden och gälade⁵⁶, och på eftermiddagen var vi hemma och sådde rovor uti Hemåkern.

⁵⁵ Detta var den andra namninsamling som genomfördes för att visa ålänningarnas vilja att återförenas med Sverige. Den första hade gjorts i december 1917. I 1919 års insamling, som avslutades den 29 juni, fanns möjligheten att skriva på antingen för eller emot en återförening. 9.735 personer valde ja, endast 461 nej. »Eftersom det på Åland fanns 12.866 röstberättigade är antalet insamlade namn imponerande. Denna namninsamling visar helt klart vilken väg ålänningarna valde», skriver Gyrid Högman (»Väster om Skiftet», 1986).

⁵⁶ »Gäla» (med tjockt l), dialektal form för »gärda», bygga gårdsgård.

Svartsmara 6 juni. Fredag, vackert väder. Jag var till Mariehamn, och Karl var i Sjöhägnaden och gälade, och Janne var på varvet.

Svartsmara 7 juni. Lördag, vackert väder. Karl och jag var i Sjöhägnaden och gälade, och Janne var på varvet. Gerda var till Hammarland i möte med Signilskärs-ungdomarna.

Svartsmara 8 juni. Söndag, jag var icke i kyrkan, ungdomarna var alla, och det var vackert väder.

Svartsmara 9 juni. Onsdag, pingst. Jag var till Hammarlands andelshandel på eftermiddagen och hade Södergårds Matte⁵⁷ med mig.

Svartsmara 10 juni. Tisdag, vackert väder. Jag var till Mariehamn. Karl var och skjutsade Signilskärs-ungdomarna till Marsund [sundet mellan Hammarland och Eckerö].

Svartsmara 11 juni. Onsdag, vackert väder. Pojkarna var till Sjöhägnaden för att gäla.

Svartsmara 12 juni. Torsdag, vackert väder. Jag gjorde en tamburhylla, och pojkarna hyvlade flaggstång.⁵⁸

Svartsmara 13 juni. Fredag, vackert väder. Reste en flaggstång. Pojkarna städade på ladugården och körde allt skräp till Gräftlandet.

Svartsmara 14 juni. Lördag, vackert väder. Vi var till not på morgonen, och sedan på dagen sysslade jag med ett och varje.

Svartsmara 15 juni. Söndag, vackert väder. Kl. 1/2 3 blev jag uppvaktad med sång av sångkören, och sedan på eftermiddagen fick jag flera telegram och många vänner från olika delar kom för att lyckönska mig på min 60-årsdag, och sedan kom sångkören för att hedra mig ytterligare med flera sånger. Dessutom fick jag både blommor och skänker.

⁵⁷ Bonden Mattias Jansson på hemmanet Södergårds i Svartsmara.

⁵⁸ Johan Jansson förbereder uppenbarligen sin 60-årsdag den 15 juni med ny tamburhylla i huset och splitterny flaggstång på gårdstunet.

Svartsmara 16 juni. Måndag, vackert väder. Vi var alla i Anderssäng och gälade hela dagen.

Svartsmara 17 juni. Tisdag, var vi och gjorde färdigt med gälningen i Anderssäng, och jag reste till Åbo. Janne var på varvet.

Svartsmara 18 juni. Jag var i Åbo för affärer, och pojkarna gälade. Janne var på varvet.

Svartsmara 19 juni. Torsdag, vackert väder. Jag var i Åbo för att klara upp en affär. Pojkarna gälade, och Janne var på varvet.

Svartsmara 20 juni. Fredag, vackert väder. Jag kom hem från Åbo, och Axel och Karl gälade i Näsgärdan. Janne var på varvet.

Svartsmara 21 juni. Lördag, regn på förmiddagen. Jag var till Mariehamn. Karl var på håll i Godby och kom till stan. Jag köpte en velociped åt Gerda för 700 mark. Janne var på varvet. Axel var här och gälade.

22 juni. Söndag, var mulet väder hela dagen. Främmanby-Janne och Sofi och Stens Erika⁵⁹ var hit och for hem på aftonen.

Svartsmara 23 juni. Måndag, mulet väder. Pojkarna hackade potatislandet, och på eftermiddagen var vi till varvet på sammanträde.

Svartsmara 24 juni. Tisdag, midsommardag. Ett härligt väder. Vi var alla till Mariehamn på sångfest och kom hem på natten.

Svartsmara 25 juni. Onsdag, vackert väder. Pojkarna var i Gräftlandet, och jag tjärade en ekstock och en vagn.

Svartsmara 26 juni. Torsdag, regn hela dagen, och på kvällen var det gillesmöte här och vi ordnade med Ålands aktiebank.⁶⁰

⁵⁹ Släktingar till Johan Janssons hustru Erika. Stens är ett ställe i Främmanby, Saltvik.

⁶⁰ Förberedelser pågick för att grunda en affärsbank, Ålands Aktiebank. De tolv som den 21 mars 1919 hade stiftat banken var alla bönder och sjökapten i Finström. Bland dem fanns dock inte Johan Jansson med, men han kom ändå att engagera sig i bankens tillblivelse. Under sommaren begav han sig till Sottunga, Kökar och Föglö för att övertyga folk att teckna aktier. Konsti-

Svartsmara 27 juni. Fredag, sydlig vind och vackert väder. Jag har sått om te-
gen i Hemåkern med rovor. Karl körde på potatisen. Janne och kvinnorna gall-
rade [kål]rötter och sockerbetor. Fröken Aviko från Raumo kom hit för att bo
här en kortare tid.

Svartsmara 28 juni. Lördag, vackert väder. Var jag till sjön för att tjära lilla ök-
stocken. Alla de andra var i rovlandet för att gallra rovor och rötter.

Svartsmara 29 juni. Söndag, vackert väder. Mamma och jag var till Bartsgår-
da på bjudning.

Svartsmara 30 juni. Måndag, vackert väder. Jag var hos Jan-Mats hela dagen
och skrev vissa papper till de gamla och Nestor.⁶¹

Juli

S VARTSMARA 1 JULI. Onsdag, vackert väder. Sydvästlig vind. Jag och
Janne var till not med Pellas till not och v [fortsättning saknas].

Svartsmara 2 juli. Torsdag var det vackert väder. Mamma och jag var ute på
sjön och fiskade hela dagen.

Svartsmara 3 juli. Fredag, vackert väder. Karl och jag var och tog upp braxen-
nät. Jan-Mats-gubben dog.

4 juli. [Ingen notering.]

Svartsmara 5 juli. Lördag, vackert väder. Jag var till Mariehamn. Mamma var

tuerande bolagsstämma hölls 10 november 1919. Bankens tillblivelse hänger nära samman med Ålandsrörelsen. Erik Tudeer skriver i Ålandsbankens 70-årshistorik: »En återförening skulle innebära ett omedelbart slut för affärsbankskontoren och Postsparbanken på Åland. Utländska banker fick nämligen inte arbeta i Sverige. Om ålänningarna ingenting uträttade, skulle motsvarande rikssvenska banker säkert göra sitt intåg i övärlden». Startade ålänningarna däremot redan före återföreningen egna banker skulle sparmedlen komma åländska kredittagare till godo. Så gick resonemangen bland de framsynta finströmmarna. Ålandsbanken, som namnet numera lyder, har med tiden blivit landskapets största bank.

⁶¹ Jan-Mats var en gård i byn, och Nestor Eriksson blivande bonde på gården efter fadern.

till Geta på Marta-möte, och Karl och Janne var ut för att fiske med långrev. Jag köpte en utombordsmotor.

Svartsmara 6 juli. Söndag, regn litet. Janne och Ester var i kyrkan.

Svartsmara 7 juli. Måndag, vackert väder. Vi var i Södra Näset och gallrade rotfrukter, och Karl körde på potatis. På aftonen var vi vid sjön och skrapade en båt.

Svartsmara 8 juli. Tisdag, vackert väder med sydlig vind. Vi voro alla hos Jan-Mats på begravning efter farsgubben Erik.

Svartsmara 9 juli. Onsdag, vackert väder, nordlig vind. Jag och Karl och Janne var i Gräftlandet och brände ris och stubbar hela dagen.

Svartsmara 10 juli. Torsdag, vackert väder. Jag var och skjutsade Maria Blomberg till Bastö och sedan därifrån till Bartsgårda på ett sammanträde.

Svartsmara 11 juli. Fredag, vackert väder. Pojkarna städade på skullarna, och jag satte slipsten i ordning samt slipade liarna. [Oläsligt ord] till holmarna efter korna. Mamma var och skjutsade Mari Blomberg till Bjärström.

Svartsmara 12 juli. Lördag, vackert väder. Vi började med slåningen, och då slog vi tomten.

Svartsmara 13 juli. Söndag, regnade det och vinden var sydostlig. Janne var och skjutsade mormor till Sund. Karl var i kyrkan. Gerda var på fest till Föglö. På eftermiddagen var jag, mor och Karl och John till Östergårds och Örnäs på bjudning.⁶²

Svartsmara 14 juli. Måndag, vackert väder på morgonen. Vi var i Nässveden och slog, men på eftermiddagen regnade det, ovanligt. Karl skodde hästen och Janne sov hela eftermiddagen.

Svartsmara 15 juli. Tisdag, vackert väder. Vi räfsade upp tomten. På morgonen var jag till Västanträsk.

⁶² På Östergårds i Markusböle hade familjen Johan Jansson släktingar.

Svartsmara 16 juli. Onsdag, mullet, och vi var och slog i Nässveden. Sedan på dagen var vi i rovlandet. Jag var till Emkarby med ett brev åt Rothberg.⁶³

Svartsmara 17 juli. Torsdag, mullet och sydostlig. Vi var i Näset och räfsade upp hö. Sedan på aftonen var Karl till Färjsundet med fröken Aviko från Raumo.⁶⁴

Svartsmara 18 juli. Fredag, sydostlig vind med ymnigt regn på eftermiddagen. Var till Näset och hängde hö och så var Rankoskärin⁶⁵ hit och fick sig hö. Sedan på eftermiddagen var Manne Flood och Frans Sundström hit med bil.

Svartsmara 19 juli. Lördag, mullet men uppehåll hela dagen. Karl och jag vässade plogbillen, och sedan var Karl och plöjde i Österängen, och Janne och flickorna var i åkern för att gallra rovor, och mamma och jag hängde upp Norrhagshöet.

Svartsmara 20 juli. Söndag, mullet väder och sydostlig vind. I dag var vi till Färjsundet efter mormor.

Svartsmara 21 juli. Måndag, gott väder, sydlig vind. I dag har vi bärgat in sex lass, Hemhagen och Rilindorna, samt fem lass från Nässveden och slagit halva Plöjlandet. Allt har gott väl med eget folk.

Svartsmara 22 juli. Tisdag, vackert väder. Slog halva Plöjlandet och hängde upp det som vi slog i går samt slog västra delen av Andersäng.

Svartsmara 23 juli. Onsdag, vackert väder. Jag var bortrest och de andra hängde upp klövern i Andersäng samt bärgade in tre lass hö från Nässveden.

Svartsmara 24 juli. Torsdag, vackert väder, var vi och slog den östra delen samt hängde upp höet på eftermiddagen.

Svartsmara 25 juli. Fredag, vackert väder, och vi slog Hemåkern samt bärgade hö uti Plöjlandet och hängde hö i Hemåkern.

⁶³ Posten låg vid denna tid i Emkarby. Rothberg torde vara blivande landshövdingen Torsten Rothberg (1884–1938), som vid denna tid var bosatt i Finström.

⁶⁴ Tydligen åkte hon hem denna dag. Vid Färjsundet fanns en brygga där ångbåtarna mellan Åbo och Mariehamn lade till.

⁶⁵ Fiskaren Emil Lundberg (1858–1926) på den lilla holmen Rankoskär i nordvästra Geta.

Svartsmara 26 juli. Lördag, vackert väder. På morgonen slog vi Källshagen, Manne var med oss, och så bärgade vi par tre lass hö i Näset och slog Själholmen på kvällen.

Svartsmara 27 juli. Söndag, vackert väder.

Svartsmara 28 juli. Måndag, vackert väder. Var och räfsade upp Själholmen och bärgade fyra lass hö därifrån. Lina Bergman [från Daniels i Svartsmara] var här. Doktor Lindberg med sin son var här över natten.

Svartsmara 29 juli. Tisdag, vackert väder. Vi räfsade Källshagen och satte ihop det. Doktor Lindberg gick bort på eftermiddagen.

Svartsmara 30 juli. Onsdag, vackert väder. Då bärgade vi in Källshagen och två lass i Själholmen.

Svartsmara 31 juli. Torsdag, regnväder, och doktor Palmgren var hit och tittrade på skogarna, och vi lagade körbrohuven, och sedan var pojkarna och körde torv från Gräftlandet, och mamma var och skjutsade mig till Färjsundet. Vi bärgade fyra lass hö på morgonen.

Augusti

S VARTSMARA 1 AUGUSTI. Fredag, mullet med regn. Jag var i Sottunga för att få tecknare till Ålandsbanken, och Karl körde hö från västra Andersäng, och Idmanskan var här.⁶⁶

Svartsmara 2 augusti. Lördag, vackert på förmiddagen. Körde in hö från Andersäng, och jag var på resa från Sottunga till Kökar Karlby samt for därifrån till Föglö och gick ombord på Delet. Karl reste till Signilskär på eftermiddagen.

⁶⁶ Idmanskan var Mimmi Idman (mor till den tidigare omtalade Ester Idman), en finska som länge jobbade i folkhögskolans kök i Markusböle. Hon gick varje dag fram och tillbaka mellan Svartsmara och Markusböle, minns Margareta Karlsson i Östergeta. – Ålandsbanken, se not 60.

Svartsmara 3 augusti. Söndag, vackert väder. Jag kom hem från Föglö.

Svartsmara 4 augusti. Måndag, vackert väder. Vi var i Gräftlandet, och jag var till Bergö med Jan Erson.

Svartsmara 5 augusti. Tisdag, regnväder. Jag var till Bjärström på förmiddagen. Karl kom hem, och Janne och flickorna var i Gräftlandet.

Svartsmara 6 augusti. Onsdag, vackert väder. Var vi i Gräftlandet allesammans samt bärgade in höet uti Hemåkern, och Karl var efter hö åt Oskar.

Svartsmara 7 augusti. Torsdag, mulet med regn. Vi började harva uti Gräftlandet. De andra var i rovlandet och gallrade. Jag var till Torp [i Hammarland] efter taggtråd.

Svartsmara 8 augusti. Fredag, vackert väder. Vi började [oläsligt ord] i Hemlandsåkern, och Karl harvade färdigt i Gräftlandet och plöjde i Österängen samt körde hö åt Mina. Jag var till Mörby för att se på utskjutning [sjösättning av en skuta].

Svartsmara 9 augusti. Lördag, vackert väder. Pojkarna plöjde med två hästar i Österängen, och jag och mamma och Ester skar i Hemlandsåkern samt Janne.

Svartsmara 10 augusti. Söndag, jag var på eftermiddagen till Bamböle och stämde. Axel var hit.

Svartsmara 11 augusti. Måndag, vi hade vackert väder. Jag och mamma och Ester skar och pojkarna plöjde med tre hästar för i Österängen.⁶⁷

Svartsmara 12 augusti. Tisdag, vackert väder. Vi fortsatte med arbetet som föregående dag.⁶⁸

Svartsmara 13 augusti. Onsdag, vackert väder. Fortsatte med skörden. Id-

⁶⁷ Längre ner på denna sida har Johan Jansson senare nedtecknat följande strof: Vandrare stan-
na / Andakt vid gården / Hjältar fallna / i Finlands krig / vila här nere / Fädernegården / Fäder-
nejorden / de friköpt / åt dig.

⁶⁸ Längre ner på sidan har senare noterats: Pedersöre kyrka 12.50.

mans var här så att vi skar med fyra liar och slutade i Gräftlandet och började Söderå kern.

Svartsmara 14 augusti. Torsdag, vackert väder. Fortsatte med skörden, och Frans och Sigrid var här. Vi skar med fyra liar i Söderå kern.

Svartsmara 15 augusti. Fredag, litet dåligt väder. Vi var eget folk och slutade med rågskörden. På eftermiddagen var jag och ropade in litet vass vid vassauktion i träsket.

Svartsmara 16 augusti. Lördag, vackert väder. Karl var och harvade i Österängen med tre hästar. De andra tog upp lin.⁶⁹

*Resa till Österbotten*⁷⁰

ANKOM TILL ÅBO kl. 8.30 på morgonen. Tillbragte dagen med att gå i staden och nöta tid. Avreste från Åbo kl. 9.10, ankom till Toijala kl. 12.45 [oläsliga ord] kom till Tammerfors kl. 2, tog in på stadshotellet och beslöt att stanna till nattåget kl. 12. Sedan vi tagit litet mat var vi alla och besåg linnefabriken och drack kaffe av [oläsliga ord]. Sedan åkte vi till Pyynikkiåsen och besåg den härliga utsikten över Tammerfors och de stora vatten omkring. Sedan med bilen till Varjalaåsen som skalden besjunger. Vidare besågs de stupades gravar och Riga-monumentet. Natten gick på tåget, [anlände till] Seinäjoki kl. 7 på morgonen där bilar inträffade, reste [till] kommunalstugan(?), åt fil med smörgås, därifrån till mejeriet och sedan till kyrkan och därifrån till Yttermark.

⁶⁹ Noteringarna i dagboken slutar med den 16 augusti. På sidorna som är förtryckte med datumen 17–20 augusti finns klottrat några mer eller mindre oläsliga ord.

⁷⁰ På sidorna som är avsedda för 21–23 augusti har Johan Jansson ganska slarvigt noterat uppgifter om en resa till Närpes i Österbotten via Åbo och Tammerfors. Förmodligen är dock resan inte gjord under dessa dagar utan vid ett annat tillfälle. På sidan för 21 augusti har han noterat vad några saker kostat på resan: Biljett 30, Lim 3, Kaffe 10, Mat i Tfors 17, Bilskjuts 32, Pilsner 3, Dricks 5. På sidan för 23 augusti har han också klottrat ner några ortnamn, näst intill oläsliga. Det verkar stå bland annat Närpes, Berga bruk i Pörtom och Petalax.

Hösten 1917⁷¹

AUGUSTI DEN 20, gemensam stämma å [folk]högskolan, 1917. Jag var icke inkallad men anhöll om säte och stämma och blev bifallen. Ordföranden⁷² uppläste en skrivelse från Stockholm⁷³ som var en uppmaning till att hålla vaken med ett protokoll från ålänningarna till konungen om återförening. Diskussionen blev livlig och alla diskuterade med liv och lust, och skall det vara oss unnat att komma efter en 100 års längtan vårt moderland igen. Diskussionen blev omfattande, men ingen nämnde ett ord varifrån kostnader till förverkligande av företaget i fråga. Det visste ordföranden, som yttrade: Men pengar då? Det var en hederlig bonde från Jomala som inföll: [Till] detta kommer nog pengar att alltid finnas. Men nu måste vi avfatta protokollet som skulle införas i Finströms kommuns protokollsbok för att säkert kunna för allan framtid bevaras. Sedan föredrogs val av personer som skulle framföra det protokollsbeslut till Sveriges regering som avfattades på stämman, och valdes därtill Jan Erson, Sundblom, Björkman och Lindeman samt undertecknad,⁷⁴ vilka skulle med motorbåt ge sig i väg genom Nåtö skärgård på natten, för att slippa(?) ryssen vid Granö, men lyckan var ej god. När vi kom utanför Granö sprang vinden om i

⁷¹ Denna rekapitulation av kampårens inledning hösten 1917 har Johan Jansson noterat i dagboken på de blad som är förtryckta med datumen 24–28 augusti. Det är oklart när resumén skrevs, men det måste rimligen skett tidigast i augusti 1919, alltså två år efter händelserna. Inte desto mindre är de kortfattade noteringarna ytterst intressanta, såsom förmodligen den enda skildring av det historiska mötet på folkhögskolan den 20 augusti 1917 – bortsett från det officiella protokollet.

⁷² Ordförande var bonden Johannes Eriksson i Bjärström.

⁷³ Enligt Martin Isaksson var skrivelsen sannolikt ett nu förkommet brev från jägaren och studenten Nandor Johansson-Stenlid till ordningsmannen i Mariehamn Carl Björkman, troligen skrivet i maj 1917. Innehållet kan inte rekonstrueras, men kärnan torde varit att den åländska opinionen i fråga om en återförening med Sverige borde utrönas.

⁷⁴ De valda är Johannes Eriksson (ordföranden), chefredaktören och lantdagsmannen Julius Sundblom, ordningsmannen Carl Björkman, possessionaten på Grelsby kungsgård Gösta Lindeman samt dagboksskrivaren Johan Jansson. I det officiella protokollet omnämns dock inte Johan Jansson bland de deputerade, fast han vid ett försök att ta sig över Ålands hav fick ersätta Sundblom.

sydväst, så vi måste vända och gå in under en holme⁷⁵ i Nåtö för storm och invänta följande afton. Men på dagen kom Barkin med sin båt från stan och skulle ha oss bort, som jag icke känner, men det bar i väg. Och skulle en ny resa ordnas från Bjärström med Lindeman, Björkman och Eriksson. Eriksson gjorde sin saker i ordning vid stranden och skulle invänta båten med de övriga, men de kom icke, varför han skulle avhämta sina grejer och då hade ryssarna stulit alla hans kläder. Då var den resan slut.⁷⁶ Sedan fick [oläsligt ord] protokollet följa med en Stenlid över till Stockholm och hur det där hamnade är mig okänt. Nandor⁷⁷ skulle egentligen föra fram det. Sedan börjades med stora adressens insamling till kungen.⁷⁸ Den gick fort och [fortsättning saknas].

⁷⁵ Holmen ska ha varit Styrö, strax norr om Nåtö i skärgården söder om Mariehamn, enligt Martin Isaksson.

⁷⁶ Enligt andra källor, exempelvis Johannes Erikssons minnesanteckningar, skedde de två försöken i omvänd ordning. Det första, när Erikssons kappsäck blev stulen, ska ha gjorts tidigt på hösten, och det andra där Johan Jansson deltog daterar Nandor Stenlid till 15 oktober 1917. Hur och när protokollet från mötet på folkhögskolan slutligen överbringades till Stockholm finns olika uppgifter om. Martin Isaksson anger att Nandor Stenlid lyckades överlämna protokollet den 22 oktober till svenska generalstaben. Också Johannes Eriksson uppger att det var Stenlid som blev budbäraren. Professor Matts Dreijer nämner i sin 25-årshistorik över självstyrelsen att protokollet delgavs Sveriges regering den 27 november. Göran Rystad (Scandia 1972) menar dock att protokollet inte överlämnades förrän den 13 december (alltså efter Finlands självständighetsförklaring) av studenterna Uno Jansson, Nandor Stenlid, Jan Sundberg och Alfons Granit, vilka två dagar tidigare lyckats ta sig över havet. Protokollet ska ha överlämnats vid en uppvaktning i utrikesdepartementet till t.f. kabinettssekreteare Fredrik Ramel.

⁷⁷ »Stenlid» och »Nandor» är samma person: studenten Nandor Johansson Stenlid, som av allt att döma var den som ursprungligen framförde tanken att Åland borde återförenas med Sverige.

⁷⁸ Johan Jansson syftar på den namninsamling som gjordes de sista dagarna i december 1917 och som visade att en klar majoritet redan vid denna tidpunkt stödde aktivisternas tanke på en återförening. Drygt 7000 ålänningar skrev på, vilket torde ha motsvarat knappt 60 procent av de röstberättigade. Den 2 februari 1918 överlämnade en åländsk deputation namnen till Sveriges kung Gustav V med en begäran om återförening. I deputationen ingick Carl Björkman, Johannes Eriksson, Johan Jansson, Emil Nordström i Djäkenböle och Erik Karlsson Ramsdahl i Bertbyvik. Julius Sundblom skulle ha varit med, men hade som lantdagsman tvingats gå under jorden på grund av inbördeskriget som hade brutit ut i slutet av januari.

Litteratur

FÖRUTOM UPPSLAGSVERK och historiska översikter har nedanstående böcker och skrifter använts för att sammanställa denna skrift.

Eriksson, Johannes: Ålandsfrågan 1917–1921. Minnen och upplevelser. Stockholm 1961.

Lindholm, Göran: Bakgrunden till Ålands folkrättsliga ställning. I: Nordisk tidsskrift för internationallret 1982, sid. 88–125.

Isaksson, Martin: Carl Björkman. Ålands första lantråd. Borgå 1988.

Palmstierna, Erik: Orostid II. 1917–1919. Politiska dagboksanteckningar. Stockholm 1953.

Salminen, Johannes: Ålandskungen. Mariehamn 1979.

Tidningen Åland (december 1918–mars 1919).

När det gäller uppgifter om livet på gården Karl-Ers och i byn Svartsmara har Johan Janssons sondotter *Margareta Karlsson* i Östergeta (född Jansson 1929 på Karl-Ers) bidragit med värdefulla upplysningar, för vilka jag här framför ett varmt tack.

För den som vill fördjupa sig i Ålandsfrågan 1917–21 finns en omfattande, men något snårig litteratur att studera. Ett sammanfattande verk över dessa dramatiska år har tyvärr ännu inte skrivits. Några boktips är dock:

Dreijer, Mats: Den historiska bakgrunden till Ålands självstyrelse. Åländsk odling 1971.

Rystad, Göran: »Återföreningen med moderlandet.» Ålandsrörelsens uppkomst. I: Scandia 1972.

Väster om Skiftet. Uppsatser ur Ålands historia. Åbo 1986. [Här ingår artiklarna »Ålänningarna och Ålandsfrågan» av *Gyrid Högman*, »Historiker kämpar om Åland: Om de svenska och finländska historikernas argumentering i Ålandsfrågan 1917–1921» av *Dan Nordman*, »Sovjetryssland och Ålandsfrågan 1917–1921» av *Sune Jungar* samt »Slutakt med efterspel. Ålandsuppgörelsen, Sverige och NF» av *Torbjörn Norman*.]

TRE ÅLÄNNINGAR I PARIS

DET VAR UNDER »KAMPÅREN» 1917–21 som ålänningarna för första gången gjorde sin stämma hörd internationellt. Ålandsrörelsens ledare, Carl Björkman och Julius Sundblom, sedermera lantråd och talman, hade intensiva kontakter med Sveriges regering men gjorde också försök att påverka stormakternas ledare. Det var därför en åländsk tremannadelegation med Sundblom i spetsen vårvintern 1919 reste till fredskonferensen i Paris. Den ville göra världen uppmärksam på Ålandsfrågan: kravet var att ålänningarna i en folkomröstning borde få avgöra om öarna skulle höra till Sverige eller Finland.

Resan är speciell: för första gången beger sig åländska ledare ut i världen och för folkets talan.

En av resenärerna, bonden Johan Jansson i Svartsmara, förde dagbok. I den kan vi följa delegationen dag för dag, hur de reste, vad de gjorde, vilka de träffade. De kortfattade men koncisa noteringarna ger en intressant inblick i hur det var att färdas i Europa kort efter vapnen tystnat i första världskriget.

I den här skriften publiceras Johan Janssons dagbok, förd från januari till augusti 1919, med utförliga kommentarer och förklaringar av journalisten Håkan Skogsjö.

ÅLANDS MUSEUM